

JVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ

BASNE i BAJKE

ZAGREB
1943

P O S E B N A I Z D A N J A

KNJIGA TREĆA

knj. br. 217

HRVATSKI IZDAVALAČKI BIBLIOGRAFSKI ZAVOD

PAZI NA KNJIGU!

Joana
Brlić-Mažuranić

BASNE I BAJKE

Crteže risao
Uladimir Žedzinski

Zagreb
1943

KNJAZNICA
II. RAJONA

Obiteljska knjižnica
Josip Golubić
Zagreb, Remetinec 2

TISKARA MILANA ŠUFFLAYA - ZAGREB

Čujte! Oj čujte, svi narodi sveta,
Priče, što sliede!
Pričice mudre: na Iztok i Zapad
Jednako vriede.

(Motto pred basnom »Gavran i lija«)

PAS I VUK
LAV I KRMAČA

DVIE KOZE
GAVRAN I LIJA

MAJMUN I DELFIN
EZOP I ŽABE

ŽABE TRAŽE KRALJA
KUĆICA, A ODVEĆ GOLEMA

DERVIŠ, PTIČICA I SOKO-DOBROTVOR

PAS I VUK

Živio u nekom dalekome gradu
— Ime toga grada ljudi i ne znadu —
Jedan velevriedni, nešto stari pas.

Živio on liepo, uztrajno i vjerno
Lizao gosparu desnu ruku smjerno,
Lajao po želji i u pravi čas.

Gospar ovo pseto veoma ljubljaše:
— Gledaj, kako krasno vjernim repom maše,
Hajde da mu dadem dobar zalogaj! —

Pas i gospar tako živjeli u sreći,
Gospar po gosparski — a moj pas po pseći, —
Jednome i drugom život bio raj.

Jednog vrućeg dana — žarko bilo ljeto —
Pusti gospar s lanca ovo dobro pseto:
— Hajde, šeći malo, traži šumski hlad! —

Poslušalo pseto, pošlo da se šeće,
Ma da mu se danas i šetati ne će,
Al on milost prima, bilo makar kad.

Tako šećuć stigne u zelenu šumu,
Što se iza grada sterala po humu,
Pa ga tamo sretne jedan stari vuk.

Pas i vuk su braća. Bilo, kako bilo,
Jedan s drugim često razgovara milo,
Zavadi ih samo uvijek slučaj puk!

— Zdravo, brate vuče! — pa mu šapu pruži,
A što mi ga radiš? Kako zdravlje služi? —

— Hvala, — vuk će na to, — zdrav sam kao ris.

— Zdrav si možda, brate, al si mršav jako,
Mora da se hraniš, bolan, svakojako —
Pa on digne njušku ponosno u vis.

— Nije tako loše, — vuk se izvinjava,
Al na rebra viri istina mu prava!
Zato pseto počne govor lep i dug:

— Nemoj tako, vuče, brini se na vrijeme,
Kud ćeš preko zime sklonit staro tjeme,
Zima loša druga, a glad zao drug.

Gledaj samo mene, moje stegno primi,
Ja sam tust i gojan ljeti ko i zimi,
A na meni dlaka kano svila sja.

Možeš i ti, brate, tako pretil biti!
Ja ću te kod svoga meštra namjestiti,
Živjeti ćeš divno, ko što živim ja.

Posla malne ništa, samo lajat treba,
Pa ti za to nose: mesa, sala, hljeba —
A nad glavom uvijek blagotvoran krov!

Pa još ljubav meštra, pa još mnoge hvale,
Pa još nagradice, velike i male,
Zar to nije bolje nego glad i lov?

Vuk pokliknu na to: — Hajd'mo, brate mili,
Hajde, da se ne bi kako okasnili,
Ti spomenu: meso, koli krasan zvuk!

Zbogom, šumo kitna, a vi, srne mile,
U koliko dosad ostadoste čile,
Sada ste bez brige — ode stari vuk!

Oni da će poći — pokasali malo,
Al je u to vuku nešto na um palo
Gledajući svoga pobratima vrat.

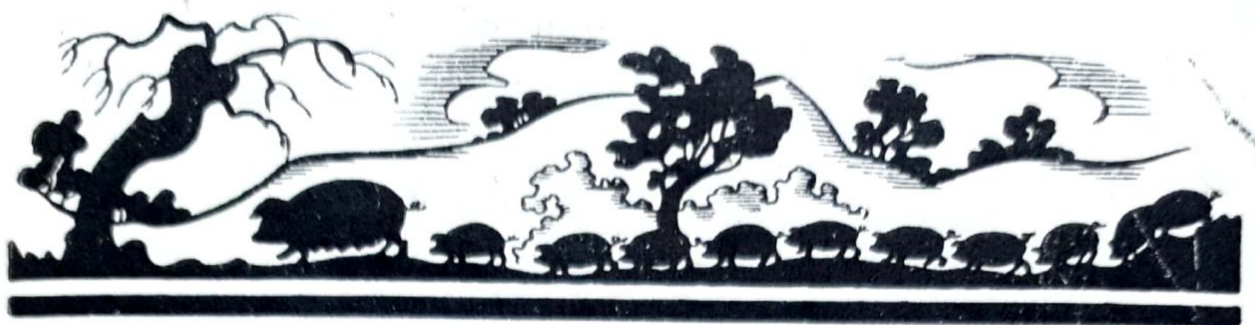
— Što je ono, brate, oko vrata tvoga?
Jošte za života ja ne vidjeh toga!
Što je ovo? Reci, ako si mi brat!

— Ah, to nije ništa, to je kolut samo;
Tu se lanac kopča, da ne odem kamo...
To ne boli ništa i ne muti san!

— Tebe lancem vežu? — vuk razvali ralje,
— E, oprosti, pseto, onda ne idem dalje...
Jer se vuk ne rodi, da je okovan!

Pa okrenu leđa svom nazovi-drugu,
I uhvati odmah stazu posve drugu,
Stazu, gdje ga čeka s nova stari jad,

Al on strese dlaku i zaurla smjelo:
— Vuk slobodu svoju ne daje za jelo!
Pseto bira lanac — vuk će birat glad!

LAV I KRMAČA

U prašumi nekoj, sred svakakva življa
Našla se jednoć i krmača divlja.
Našla tu se svinja, u čem nije bila,
Te stala baš zato svog svinjskog rila
Svud trage zabadat. — I poče da ruje,
Da njuška, da traga, da grdi, da psuje —
A prašćići njeni, desetak na broju,
I rokću i ruju uz majčicu svoju.

Tako do lava.

Pred spiljom na suncu kralj pustinje spava.
A do njega lavić. Te šapicom gibkom
Poskakuje vješto za tanašnom šibkom.
I krasan je mališ: ko zrnašce jedar,
I snažan, i gibak, i žustar, i vedar.
Al neka je liepo od suhoga zlata,
Kad krmača hoće i traži inata!

Prikuči se lavu i roknu mu drzko:
— A nije li vama, gospodine, mrzko,
Što morate čuvat tog jedinog sina,
Dok deset ih ima valjana živina?

U čudu se prene moj lave od sna
I pridiže glavu — a što drugo zna?
(Jer ako se hoćeš vlastodržcem zvati;
Tad odgovor moraš i krmači dati!)
Pa na noge skoči i uzpravi stas,
A gorom i dolom zatutnji mu glas:

— Iš tragom bez traga, ti njuškalo jedno,
Što lavljega nisi ni pogleda vriedno!
Ti sinove krmke na čopore gojiš,
I što ih je više, to gordije brojiš.
Ja uzgajam sina i ponos mi sav,
Što jedan je samo, al zato je lav.

DVIE KOZE

Liepa, tašta gospa, vitoroga koza
Šetala kraj vode u nedjeljnom ruhu.

Što je na njoj svila,

Neka bi i bila,

Ali što će šešir, a na kozjem uhu?

I što postolice laštene obuva,

Ako nije možda, da si papak čuva?

Onkraj vode pako druga koza šeće,
Našoj liepoj gospi suparnica krvna —

Naša da će tamo,

Druga da će amo,

Te u isti časak pošle preko brvna.

Brvno uzko,

Bit će zla!

— Kratkovidna gospo, kuda srnjate?

Red je, da ja prva priedem,

Vi da čekate!

— Ja da čekam!? Nije nego!
Zašto, molim vas?
Pa od teškog uzbuđenja
Mekeće joj glas.

A pod brvnom klocku vali,
Gorsko tepče, potok mali,
Vrtlogom se vije,
Koliko se smije!

Nasred brvna sučelice
Stoje biesne protivnice:
Sopću grudi, biju papci,
Skliznuli šeširi —
Izpod svakog iznenada
Par rogova viri —
Te od biesa i od muke
Izišle su — — koze puke!

— Dodi, kozo, ako smiješ!
— Eto, kozo, nikad bolje! ...
Dvaput nogom, dvaput rogom,
Pa se svale obje dolje!

Ruka pravde u toj stvari
Bješe potok, a pod brvnom:
Te odnese obje gospe
Zajedno sa parbom krvnom.

GAVRAN I LIJA

*Čujte, oj čujte, svi narodi svieta,
Priču, što sledi —
Pričica mudra: na Iztok i Zapad
Jednako vriedi.*

Crni gavran ugrabivši
Negdje komad biela sira,
Sjede s njime na vrh hrasta
I odtepe stručak žira;
Pade žir na tetu liju.
Gladna lija oči diže,
Pa kad vidje sir i pticu,
Nasmija se, njušku liže:
— Oj, visoko stojiš, sire,
A u kljunu zlobne ptice.
Ali tako bila lija,
Preda me ćeš pasti nice!

Pa zaliže žute uši,
Da se dlaka ne kostruši,
I prozbori sladku rieč:

— Divni stvore, kralju sviju ptica,
Odkuda te gordi nosi liet?
Kano zviezda treptiš na tom dubu,
I zadivljen stoji šumski sviet!

Perje tvoje cakli se i blista,
Liepost tvoja otima mi vid!
Jadne mene, što u ridoj dlaci
Zborim s tobom, pa me hvata stid!
Ali ja sam ludo šumsko zviere,
A ti, eto, žarkog sunca drug,
Pa ti molbu zvjeradi donosim:
Daj usreći ovaj tužni lug,
Te sa ovog mjesta uzvišena
Svojom pjesmom razveseli nas!
Kad ti perje tako divno trepti,
Koli sladak biti će tvoj glas!

Čvrsto drži gavran crni
Bieli sir u moćnom kljunu — — —
Ali na te mile rieči
Oholo se sav nadunu.
Ode pamet crnoj ptici:

Kljun razvali, graktat stane,
A moj sirac, kako treba,
Baš u šape liji pane.

Grakće gavran na široko,
Hoće grlo da pokaže,
A pod hrastom tetka lija
Smije se i prenemaže:

— Da si zdravo, ludi ptiću!
Meni sir, a nauk tebi.
Znaj: da nema ludih ptica,
Laskavaca bilo ne bi.

MAJMUN I DELFIN

— — — I minu oluja . . .

Pod sunašcem opet Helespont titra,
A lahor se širi ko mrežica hitra
Po valu, što bliešti ko mantija plava.
No dolje, dno mora — ah, borac na odru! —
Brod je već lego i zanačiek spava.

Al majmun je spasen!
On bjaše, dakako, na tirenskom brodu,
Da zabavlja grčku i rimsku gospodu.
A gle, što se zbilo: progutali vali
I gojnoga Rufa i umnoga Flava —
A spasen je samo taj bezočnik mali!

(Iz ovoga — pazi — već nauka sliedi:
Da najbolje pliva, tko najmanje vriedi),

Sred lomljave dakle, sred vriske i vaja
Ponajbolju dasku naš majmun uhvati,
A sliapa Fortuna i dalje ga prati,
Te izvježban delfin sa egejskog kraja

Dopliva k njemu:

— Izvolite sjesti, jer dužnost je moja,
Kad nastrada ovdje jedinica koja,
Da posadi budem na ruku u svemu.
A majmun, ko majmun, ni kape da skine,
Već odmah na leđa delfinu se vine
I bahato reče: — Sad veslaj što bolje,
Jer nisam ni dobre ni široke volje.
Vlaga mi smeta!

Moj delfin se lecne:

— To pretor je valjda — e, tako mi vjere,
Baš malen je čovjek, a veliko zvijere!

Te skromno upita: — A kuda da plovim?
A majmun bi htio da odgovor dade,
Al ništa o ničem budala ne znade. —
Tek čuo je negdje, da ima Atena.

— Što pitaš? Kud misliš sa pitanjem ovim?
Ta vozi što brže u bielu Atenu,
Da zagrlim djecu i utješim ženu!

A delfin za plovke — sve odskače pjena.

Putem naš majmun čakula o svemu:
I priča, i baja, i svačim se hvali,

I gdje je sve bio, i kud su ga zvali,
I koga sve pozna i s kim je u rodu — —
A delfin, koj davno spašava gospodu,
Već poče tihano da dvoji o njemu.

— Tako mi Baka,
Ne vriedi mu svaka!

Al nosi ga dalje, te samo ih dieli
Nekoliko milja
Od njihova cilja,

I već se Pireus na obali bieli —
(Pireus atenska bo luka je slavna).

Sad upita delfin svog neslanog gosta:

— Je l' vama Pireus već poznat odavna?

— Ta kako da nije!

On dolazi dnevno, da bradu mi brije!

— E, sada je dosta,

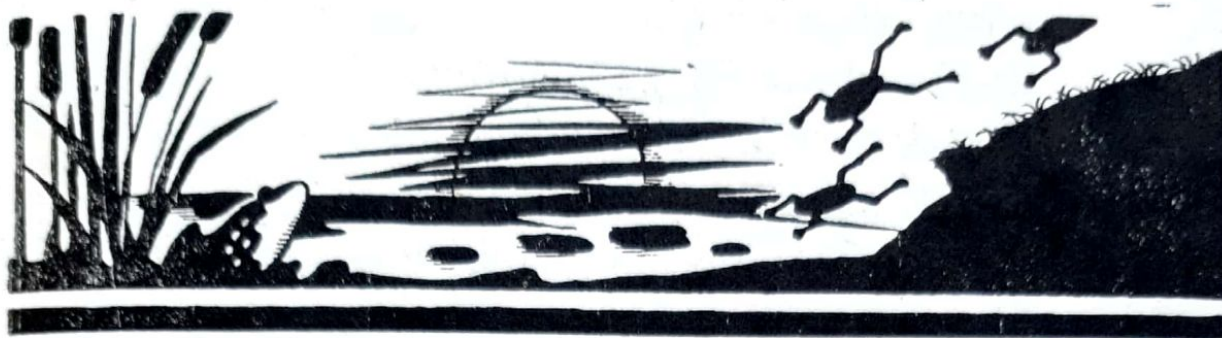
I čaša je puna,

. Ti nisi patricij, već majmun i bluna! —

I baci svog gosta na pučinu plavu.

Onome, koj' te na leđima nosi,

Teško ćeš sakrit, tko si i što si.

EZOP I ŽABE

Likuje narod, ničice pada,
Osipa cviećem ulice grada,
Vjenčanje slavi strašni tiran.

Ognjišta bukne, tepsije cvrče,
S vinom i ledom robovi trče.
Oj divan! Oj krasan! Oj oslastan dan!

Samo neki Ezop, kako treba, ružan
Stajao je tiho i sasvim po strani —
Jer, pamтите: Ezop nikom nije nužan,
Kad se slavljem slave urnebesni dani.
Stoji dakle mudrac, vrevu puka gleda,
Cslonjen o neki, valjda dorski, stup.
A na dušu mu se neka sumnja slegla:
— Nije l' možda ipak ovaj narod glup?

(Avaj slutnjo! Zla te kob zanese
Baš u glavu tihoga mudraca.
Kratak viek ti prorokujem ja!
Luđak sumnje ne zna da otrese,
Mudrac s njome obračunat zna).

Ezop dakle, vele klasičan u svemu,
Na tu svoju miso škakljivu i novu
Drevnu putnu vreću oko pleći baca,
Pa da rieši čudnu zagonetku ovu,
Put Kampanje rimske zamišljen koraca.

U Kampanji Rima, pomislite samo,
Kreću bez stida žabe ko i naše,
Upravo ko u nas brojem su bez broja,
Upravo se tako vrlo lako plaše.
Al na svoju pustu nesreću il sreću
Nikuda iz svoje kaljuže ne kreću.

Nad Kampanjom suša. Žabe slabo poju,
Jedva možeš čuti tu i tamo koju.

— Zdravo! — mudrac veli, — zdravo žabe drage!
Što ste nevesele? Valjda nema vlage?

— Tako je, ah tako! — tužno žabe kvaču, —
Sunce, kako vidiš, izpija nam vodu!

Blato je sve gušće, naši starci plaču,
Prorokuju propast celom žabljem rodu!

— Jadnice vi moje, — dobri mudrac veli, —
Vama treba nešto, da vas razveseli.
Ne bi li — na primjer — to veselje bilo,
Da si nađe mladu naše Sunce milo?
Pa da bude pira, slavlja i igara,
Pa da žabe plešu preko suhih bara?

— Kakovo vjenčanje! — podipale žabe, —
Ti se mudrac kažeš, al si glave slabe!
Gle, kolike vode jednom Suncu treba,
A da stane šetat s djecom preko neba,
Pa da bude u njeg sedam Sunčevića,
Tko bi živ nasmago tolikoga pića!?

Nauk su još žabe pridodale na to,
Pače neki žabac kleso ga u blato:
— Ne treba nam slavlja, bubnjeva ni pira,
Vode nama treba! — Kišice i mira!

ŽABE TRAŽE KRALJA

Bilo to u davno doba,
Dok su žabe divlje bile,
Niti su što liepa znale
Niti se uputit dale.

Nebrijane,
Neoprane,
Kreketale, lokvu pile.

Ipak jednoć među njima
Napredak se desi mali:
Plemenski se osjećaji
Među žabam budit stali:
— Ja sam žaba! Samo žaba! —
Jedna drugu uvjerava.
— To sam i ja! — druga viče,
Sve ih ponos provejava.

Nakon takvih žabljih razgovora
Sviće uvijek bilo kakva zora.

Jedna tusta žaba to je dobro znala,
Pa je jednog jutra strašno kričat stala:

— Sve je spremno, dragi Bože,
Država započet može!

Samo jedno još nam treba,
Da nam pane kralj sa neba!

— Samo kralja! — viču svi, —
Drugo ćemo stvorit mi!

Poslušao dobri Bog
Molbu žabljeg puka svog.

Prije no se itko nada,
Pade s neba — klada.

Buče žabe, rogobore:

— Silna radost!

Silnoga li u nas kralja! —

Šuma ječi, polja ore

Od bezbrojnih žabljih ralja.

Polagano, nasred bare,

Klada pliva,

Oko nje se narod žablji

Natiskiiva.

Složno viču, složno buče,
Ali za se žuri svaka,
Da bi kralju došla bliže,
Pliva u sva četir' kraka.

Trajalo to vrijeme neko.

Al najednoć — neki žabac drzki,
Odgojen u ponajboljoj trski,
Digao se pa je reko:
— Nije ovo vladar, već je ovo panj!
Možete bez straha uzjašiti na nj!

Te on skokac s dva, tri druga
Veličanstvu baš na leđa.
Uplašeno ciknu narod,
Gdje se vladar tako vrieda.
Ali klada — dobra duša,
Misli valjda: — Ništa zato!
Pliva dalje pa ih nosi
Mirno, tiho, umiljato.

Nemir. Buna:

— Kakva mi je ovo kruna? —
Stade mrmljat puk od žaba.

— Dao si nam, dobri Bože,
Kralja slaba!
Nit što hoće, nit što može,
Nit upravlja, niti vlada,
Nije kralj, već — klada.

Posluša i opet Bog
Prigovore puka svog,
Pa im posla sada s neba
Kralja, kako treba.

Bućnu voda,
Spustila se nakraj bare — roda.
Zirnuvši roda desno i lievo
Progleda odmah zemlju i puk,
Zabaci glavu, udari kljunom.
Protrnu žabe na ovaj zvuk.
Te pod žezlom ove umne ptice
Poče novo doba žablje povjestnice.

Mori roda, gnječi i gnjavi,
Ubija, pljačka, guši i davi.
I domove ruši i gnjezda razara,
I oblasti neke hinbene stvara:
Te oblast i vladar rukom o ruku
Sišu i mozak žabljemu puku.

A žabe? — Ta ništa! Čuče u kalu
I dive se rodi, kad šeće po žalu!
I mal da ne žude:— Oj hoće li kruna
Da počasti mene sa vršikom kljuna . . . —
A žabcu se nekom, kog roda baš gnječi,
Tek usta još vide, i njima još dreči:
— Tako valja!
Bog da živi našeg kralja! —

A ja vam u tome ne nahodim čuda,
Jer takva je fajta strahovito luda,
I samo se onom zlotvoru divi,
Koji od krvi njezine živi.

A dervišu ponad glave
Kliznu hitra sjenka neka — —
Soko! je tuj!

Vrisnu od straha golo sirotče,
Kano da vapi: — Pobožni otče,
Molitvu pusti, jecanje čuj!

Ali derviš svetim mirom
Ovu stvarcu prima:
— Na tom svijetu svaki stvorak
Svoju sudbu ima —

Kakova je čija sudba,
Tako mu i biva,
Ele, soko ovog ptića
Progutat će živa! —

Sveti čovo eto tako
Ptičju sudbu rieši lako —
Al se na to nešto zbilo,
Što ga čudom začudilo.

Dok je golo ptiće drhtalo od strave,
Dotle sivi soko — čuda velikoga —
Poče da ga hrani, a iz kljuna svoga:
Mekano i nježno poput majke prave.
I još dvaput, triput sađe soko s grane,

Da donese ptiću okrepe i hrane —
A golišan, blažen, krilašcima trepti,
Otvoreni kljunić prima, guta, hlepti.

Lahor šapće: — Čudo! čudo!
Zadivljeno šušti gaj...
Samo derviš tankim smieškom
Prati čudni prizor taj:

— Nije ovo samo tako...
To su viši znaci s neba,
Ti pomози, mudrost sveta!
Odgonetat ovo treba! —
Zamisli se. Oči sklopi.
Gladi rukom bradu riedku,
Misli časak, pa uzkliknu:

— Riešio sam zagonetku!
Poruku mi Alah šalje:

— Nemoj, sinko, da se patiš dalje,
Da u selo silaziš po hranu,
Nego sjedni kao ptić na granu.
Liepo čekaj, da te ja poslužim,
Za tvoj akšam da ti se odužim, —
Gle, ja hranim ništetnoga ptića,
Golog ptića od dva, od tri dana,
Kolko više hraniti ću tebe,
Zaslužnoga, mudroga insana.

Pa moj derviš od tog časa
Niti makac sa svog mjesta.
Zabrinuto selo pita:
Kud to vriedni starac nesta?

A on, valaj, kako sio,
Tako sjedi i sve čeka,
Hoće li sa neba saći
Čudotvorna ptica neka,
Da ga pita, da ga hrani,
Kano ptičicu na grani.

Ali ništa!

Sve u gaju ko i prije,
Svatko vodi brigu svoju:
Sebi traže šturci hranu,
Sebi svoje pjesme poju.
A i djetlić, tuj i tamo,
Sebi kljuca bubu koju.

Čeka derviš dan, dva dana,
Čeka heftu, čeka drugu,
Ali tada, gladan, jadan,
Stade tužit svoju tugu:

— Alah, oj Alah! Što li je ovo?
Kad ćeš izkupit zadano slovo?

Grči se gladna utroba moja,
Čeka na tebe ptičica tvoja!

Al mramorkom šuti sve oko njega,
Sveta je strava pala nad gaj...
Tad dubravom tamnom zaječi s briega:

— Gledo si čudo pred sobom na grani,
Gdje dobrotvor soko ptičicu hrani.
Pa od te dvie ptice, kako sam veliš,
Svakako jednom učinit se želiš!

I biraš bez straha ulogu svoju:
Hoćeš da glumiš ptičicu moju!

A ne bi li tebi ličilo više,
Da dobrotvor soko budeš, derviše?!
Da posvetiš svoju mantiju svetu,
Da otareš koju suzu po svietu!?

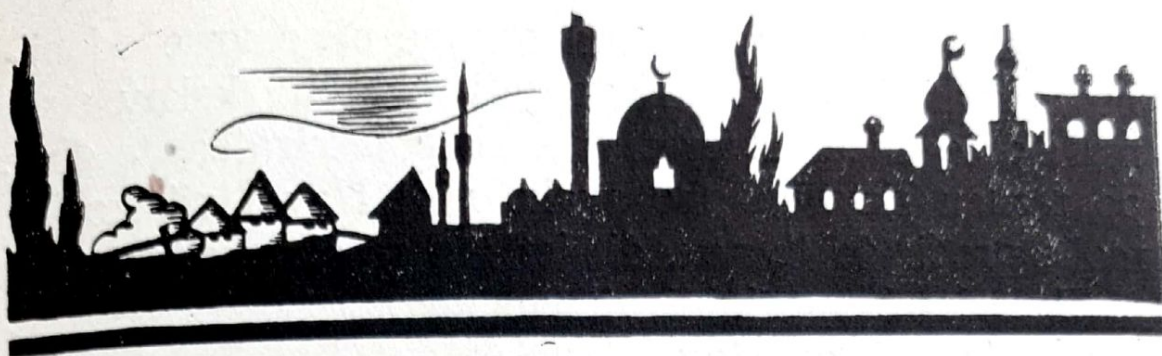

TRGOVAC NAV
PRIČA O SULTANU ABDALI

PRIČA O ZORKU BISTRO-
ZORKOM I O SREĆI

ZAŠTO SE RODILA BIEDNA
LERA I NJEZINO SIROTČE

DJEVOJČICA I NEMAN

TRGOVAC NAV

Bio tako neki silno veliki grad, u njemu car i carski dvor i velika razkoš i bogatstvo, te sva sila gavana, što se vozili u zlatnim karucama, i velikaša, što jašili konje srebrom osedlane. A među njima prometalo se i mnogo ubogara, sirotinje i siročadi — no tko bi ono opazio u tolikom sjaju! Nego živio u tom gradu neki trgovac po imenu Nav, kojemu roditelji bijahu namrli liep imetak i dobar dućančić. Bio Nav slabunjav čovječuljak i ništa osobito ne bilo na njemu, samo mu Bog bijaše udielio dva blagoslova. Prvi mu blagoslov bijaše: kad god pođe, da u velikog trgovca nabavi robe za svoj dućančić, i kad uđe u skladište, da izabere, a ono odmah u skladištu sama od sebe ustane najljepša i najdivnija roba i stane mu namigivati i stane mu se klanjati. Tako Nav izabere, što je najljepše, i ne može se prevariti. Zato u njegovu dućančiću bijaše najljepša roba — sve ti srdce igra, a oko se ne može nagledati. Drugi blagoslov u Nava bijaše: kad ide ulicama grada, nikako ne može da vidi

ni bogataša ni gavana, ma da sve ulice vrve od njihovih zlatnih kočija. Nego gdje god ima kakav siromašak, te ulicama teret vuče, il koje sirotče, te dinje po taracu skuplja, ono svako vidi Nav i nikako ne može proći, da ih ne vidi, jer mu se oko svakog siromaška ukazivao sjajni vienac od svjetlosti. Ovo mu bijaše drugi blagoslov.

Liepo živio Nav sa svoja dva blagoslova. U večer, kad zatvori dućan, ona mu liepa roba sve namiguje, prelieva se u sto boja, te u Navovu dućanu uvečer ko u raju. A kad ob dan, te kad na vrata dućana stupi koji siromašak, odmah sva vrata puna onog svietlog vienca. A Nav odmah izlazi pred siromaška, hvata ga za obje ruke, posadi ga uz peć, da se ugrije, i još mu nosi svakoje ponude. A onda mu svoju liepu robu daje po što po to, il ni po što, te se on i siromašak raduju.

Liepo, ele, živio Nav sa svoja dva blagoslova, al trgovina slabo prolazila, i eto: sve polako i sam Nav postajao siromaškom.

Jednog dana bijaše Nav kupio zamot crvenog baršuna, kakvoga od Stanbula do Bagdada nema. Donio ga u svoj dućan, razastro ga po tezgi i ne može ga se nagledati. On još tako gleda, kad na vrata dućana unišao glavari onog grada sa svojim slugama, jer bijaše dočuo, da u onom dućanu krasna roba stoji.

Odmah glavari pristupi onome baršunu: — Ovo ćeš za me ostaviti, — reče glavari i stane drugu robu birati po dućanu.

U taj tren nabasala na vrata dućana neka posve mala sirotica. Izgubila se u onolikom gradu, prozebla do kostiju. Ukazala se odmah djevojčica Navu u vien-
cu svjetlosti, zaboravio on na glavara, pustio, da ga mladi poslužuju, a on potrčao do djevojčice i digao je u naručaj. Grijao Nav djevojčicu, zabavio je igrom svakojakom, tetošio je i milio. Ugrijala se djevojčica, smirila se i zaželjela da trči po tezgi i po crvenom baršunu. Trčkala dugo amo tamo po baršunu svojim nožicama, a onda se umorila, legla na ono razastrta baršuna, položila glavicu na ostali zamot i zaspala.

Sio Nav uz djevojčicu i, što je živ, takove radosti ne bijaše doživio. Crveni baršun ko rumenilo večer-
nje, na njemu djevojčica kano biela ružica, a oko dje-
vojčice onaj vienac svjetlosti pao po baršunu. Zagle-
dao se Nav, sva mu je duša u ovome i ne zna, da je na ovoj zemljici.

— Da mi odrežeš deset aršina ovoga! — reče u taj čas glavar, te pristupivši baršunu uhvati za okra-
jak njegov.

— Ne diraj, gospodaru! — skoči se tihano Nav, te iztrgne okrajak glavaru iz ruke. — Probudit ćeš diete.

Rieč po rieč, i zamjeri se Nav ljuto glavaru, jer ni-
kako ne će da budi diete i da proda baršuna.

— Ovo nije trgovac, nego bena i budala! — raz-
bjesni se glavar. Toliko se razbjesnio, te samo zapo-
vjedio slugama, da pokupe robu, koju bijaše izabrao,
te ništa ne plativši izide iz dućana.

— Sutra da si mi ferman izpisao! — reče glavari svome perovodi, kad iziđe na ulicu. — A ferman nek je ovaj: Taj i taj trgovac šenuo je pameću. Budući da nema nikoga svoga, to njegov dućan pada caru i državi, a daje se na upravu glavaru grada.

Nav pak ostao u dućanu, te jedva i primietio, da je glavari s pratnjom i s robom izašao, jer mu se oko njih ne bijaše ukazivala nikakova svjetlost, nego mu se još pričinjalo od glavara i pratnje, ko da neke tamne rupe stružu amo tamo po njegovu dućanu. Kad oni, ele, izišli, sio Nav liepo u onoj tišini opet do djeteta, pa se raji, kako je ono liepo djetence na baršunu. I stao on od milja povlačiti prstom sve uokolo, kako ona svjetlost ležala oko djeteta na baršunu. A kako on prstom povlačio, tako se svjetlost upisivala u baršun i ostajao zlatom izpisani vienac u baršunu.

Još on tako u poslu, kad al unišla mati djetetova. Stanovala ona, tko zna gdje u onolikom gradu, natražila se djeteta i oborila se ljuto na Nava.

— Gle, kuda mi odmamili diete! — vikaše.

Branio se Nav, da je diete samo ovamo nabasalo, i molio, da pusti diete, neka se naspava. No žena ni da čuje, nego odmah digne diete u naručaj i pođe s njime do vrata. Probudila se djevojčica i stala plakati. Pružila sa vrata ručice k Navu, a na vršku prstića zasjale zlatne točkice. Ono se Nav, izpisujući vienac po baršunu, bješe dotakao njenih prstića.

Odnese sirota žena djevojčicu, no kako u djevojčice bile ostale zlatne točkice, to ona nikad ne zabo-

4 Bajke i basne

49

KNJIŽNICA
II. RAJONA

ravila Nava ni crvenog baršuna, i sav joj život po tom okrenuo.

Drugi dan ujutro došli žbiri, da po zapoviedi glavaru iztjeraju Nava iz njegova dućana. Poslušao Nav, izašao, sjeo na stepenice dućana, poljubio tri puta prag svoje očevine i otišao sa zamotom baršuna, što ga bijaše u žbira izmolio.

Otišao Nav nekuda u deveto predgrađe, pa se najmio u dobrim ljudima. Kako on bijaše preslab za teži posao, to im samo djecu nudio i nadgledao. Bio on veoma umar u tome, te mu i posve nejačku djecu davali, da ih čuva. U večer pako ulazi Nav u mali pregradak pod stepenicama, gdje mu bijahu ležaj odredili. Tamo bi razastro svoj baršun i svake bi se Božije večeri divio divoti njegovoj i onome zlatnom viencu na njemu, pa bi i po stoti put pričao djeci o onoj djevojčici, koja na tom baršunu bijaše spavala.

— Mila moja caričice mala! — klicao bi Nav, kad bi mu pred oči došlo, kakova li ono liepa djevojčica bješe.

— Kakova carica, — govorahu veća djeca, — kad nam i sam pričaš, da je bila siromašica?

— Siromašica! Siromašica! — kimao glavom Nav. — Al tko zna? Može Bog da se sjeti Nava, koji stoji u devetom predgrađu pod stepenicama, pa može Bog k njemu doći, pa se složiti s njime, pa njih dvoje čudo da učine.

Živio tako Nav, nešto pametan, a nešto lud, dugi niz godina. Živio on tiho i zadovoljno, samo čekao, da još nešto bude.

Jednog dana, kad već Nav bio staričak, uzkomešao se sav grad. Ženi se sin carev, a sluge se razletjele po gradu tražeći neku čudesnu tkaninu, da njome prekriju prijestolje carevićeve mlade.

Sve se čudi, kakva ima da bude ta tkanina. A bilo to eto ovako:

Stari car, slab i bolestan, pozvao k sebi sina carevića.

— Učinio sam, što mi je Bog narekao; vladao sam i upravljao po najboljim silama. Došlo vrijeme, da ti predam krunu i prijestolje. Saberi se, sinko, pomoli se Bogu i preuzmi vladavinu nad svojom zemljom.

— Slušam, care gospodare! — pokloni se sin. — Ali se ja ne mogu ni sabrati ni mudro upravljati carevinom, ako mi ne dozvoliš, da dovedem sebi za ženu djevojku, koju sam izabrao.

— Dobar si i pravičan čovjek, — odvrati otac. — Učini, kako si nakanio. Gdje je djevojka?

— Vidio sam je u jednom predgrađu, gdje uz prozor veze. Prostim pamukom vezak načinje, a kako joj nit kroz prste prolazi, onako zlatna ostaje.

— Idi, dovedi je, — reče stari car.

Radostan ode carević i dovede djevojku. Pristupila djevojka caru, a oči oborila.

— Pogledaj me, ćerco! — umiljato će car.

Podigla djevojka oči, a ono se sva dvorana liepom učinila od njezina umiljata pogleda.

— Bog vas blagoslovio, djeco! — car će, — i gledaj, sinko, da utješiš tugu svoje vjerenice.

Začudi se carević, što car misli, da u njegove vjerenice tuga ima. Kad izašli od cara, stane carević moliti djevojku, neka mu po duši reče, mori li je kakova tuga na srdašcu.

— Istinu ću ti reći, careviću. Mori me tuga, što nikad više ne ću ugledati crvenog baršuna, a na njemu vienac zlatom izpisan.

— Ako nije nego ovo, — radostno će carević, — lako ćemo za to! Na dan vjenčanja prijestolje ću ti takovim baršunom prekriti.

I odmah razaslaše sluge i telale, da po gradu traže takav baršun. Od toga se eto uzkomešao sav grad. Prebacila se roba po najvećim dućanima, pretražili velikaši svoje spremnice, donosile se divote i miline djevojci — al ona samo govori: — Nije ovo! — i sve je tužnija.

Prošli dani, i sutradan ima biti vjenčanje i krunitba. Sasvim se stužio i sasvim se postidio carević, gdje ne može izkupiti rieč. Otišao snužden otcu svomu, caru starome, i rekao:

— Došao sam, otče care, da ti se poklonim i da te kao otca umolim, te mi kažeš, što te budem pitao.

— Pitaj sinko! — **odvрати car.**

— Prvo te pitam: Odkuda si znao, da u moje vjerenice ima tuga na srdašcu? Ovo da mi pravo kažeš!

A drugo te pitam i Bogom te zaklinjem: Kako ću zadovoljiti želju djevojke i naći čudesan baršun?

Nasmieši se car i reče:

— Prvo, što me pitaš, reći ću ti pravo: Kad me ona djevojka pogledala, odmah se dvorana ljepšom učinila. Da nije djevojka tugu prepatila, nikad u nje onakova pogleda. Evo sam ti prvo rekao. A drugo — i drugo ću ti pravo reći. Tražiš čudo i čudesan baršun, i tvoje sluge velike dućane i domove gavana prebacile. I svakog pitaju, a djecu u predgradima ne pitaju. A da upitaš djecu po predgradima, lasno ćeš za svako čudo doznati.

Radostan izašao carević od otca. Odmah zapovjedi, da se pošalju sluge u predgrađa. Izpitale sluge djecu po svih devet predgrađa i tolika čudesa saznali, te im se mozak zavrteo. Al baršuna još ne našli. Na posljedku ih neko diete uputilo govoreći:

— Znam ja za taj baršun. Eno ga pod stepenicama!

Odvelo diete slugu careva do Nava. Sluga, kad vidio baršun, odmah zapovjedio Navu, da uzme zamot i da ide s njime do cara — a ništa mu ne reče, što je i kako je.

Nav posluša i spremi se, da ide. Čudila se djeca i pitala Nava:

A kako se ti, Nave, ne bojiš za svoj baršun?

— A što ću se bojati, djeco? Il sam danas dočekao, što odavna čekam, ili ću baršun sa zlatnim izpi-

sima predati caru u riznicu, neka on sam dočeka. Ja sam ostario, za me više čekanja nema.

Došao tako Nav sa slugama carevim u dvor carev, i uvele ga sluge u veliku dvoranu. U dvorani nikoga. Sve se sjatilo u odajama oko carevića i oko mlade, jer za čas treba da započnu svečanosti — jao i napako, bez baršuna i bez radosti!

Kad je Nav stupio u carsku dvoranu, onako praznu, sav se obradovao. Tekla u starička još oba njegova blagoslova, te kako mu nekoć po skladištima ustajala sama od sebe najljepša roba, tako sada i ovdje. Tek se malo oglednuo po dvorani, a ono se svaka stvar, koja najljepša bijaše, stala kriesiti i iskricama prelievati. A najviše se zakriesilo na pročelju dvorane, gdje stojahu dva prijestolja, jedno uz drugo. Jedno od tih prijestolja od slonove je kosti, draguljima obtočeno i sedefom podloženo — a oko njega sinule neke luči, crvene i golubinje, je l' same od sobe il od radosti Navove.

Ništa ne pita Nav ni sluge ni upravnika, nego pođe do prijestolja i prostre po njemu svoj baršun, tako te onaj zlatom izpisani vienac po naslonu pao, a kad se onda malo odmakao, da vidi, ne može da ne klikne:

— Ej, ljepšega mjesta na čitavom svijetu nema! — i odmah mu dođe od onog vienca na pamet mala siromašica: — Liepa moja caričice mala! Da mi se možeš na tom mjestu naći!

U taj se čas otvorila vrata dvorane, i unišla povorka. Na čelu povorke carević, a za ruku vodi mladu.

Odmah opazio Nav na ruci mladinoj vrške od prstiju, a na njima zlatne točkice — i samo se osmjehnuo i stao postrance uz prijestolje.

Ulazi povorka i svašta u njoj ima: — i sjaja i razkoši — samo prave radosti nema, jer mlada i carević glave ovjesili, pa sve nekud sumorno izlazi.

Al kad mlada oči podignula i onaj baršun na prijestolju ugledala, onda kao da si oblak sa sunca digao! Sve sinulo od sreće, — a dalje sve pošlo, kako treba.

Radostna koraka pristupili carević i mlada svojim prijestoljima. Sjela caričica na onaj baršun. Rumenilo, što se od njega odbija, zažarilo joj umiljate obraze, a onaj zlatni vienac odsieva oko nje kao čista dušica.

Onda reče mlada careviću:

— Evo čovjeka, od kojega mi je sav blagoslov, — i prihvati za ruku Nava, koji stajaše postrance uz prijestolje.

Sretan carević htjede Nava darivati svakim čas-tima.

Ali Nav reče:

— Ma koliko ti bio moćan, careviću, ipak mi ne možeš dati onoliku čast, koliko mi je današnji danak donio! — I kako svečanosti bijahu već odpočele, tako Nav odmah sjede uz podnožje prijestolja i stisne se uz skute caričice.

Napunila se dvorana, prolazili velikaši pred prijestoljima, poklanjali se mladome caru, a ruke ljubili mladoj carici.

Motri Nav, širom svieta nitko sretniji od njega. Samo se tiho podsmjehuje, gdje on jedini znade, odakud ona svjetlost, što se vije caričici oko pleća, i odakud one zlatne točkice na vršici njenih prstiju, što ih toliki velikaši skromno cjelivaju.

Nego svečanosti dugo potrajale, umorio se Nav i baš nekako hotio da zadriema, kad li vidi, kako na prozor dvorane uletio bieli moljčić. Spustio se moljčić onako u kut kraj Nava. Pogleda Nav bolje, al ono i nije moljčić, nego sve veći i sve jasniji biva i učinio se svjetlim duhom. Još pogleda Nav, a nije ni svjetli duh, nego je sam Bog, a tako je velik i tako silan, te nikad u ovu dvoranu stao ne bi, da nije za Nava.

Prepozna Nav odmah Boga, pokri lice rukama i reče smjerno, ko da molitvu govori:

— Hvala ti, Bože, što si se sa mnom složio, da čudo učinimo. Ja sam našao malu siromašicu, izpisao sam zlatnim pismenima svjetlost, koja mi se oko nje ukazala, i vjerovao sam, da je tvoje oko na njoj; a ti, kad si zaista došao, da je okruniš caricom, prizvao si mene, da joj prostrem prijestolje svojim izpisom. I gle, čudo stvorismo ja i ti: na prijestolju sjedi moćna carica, a svjetlost male siromašice ostala oko nje.

Na ovo Bog samo milo nagnu glavu i reče:

— Hajdemo sada!

— Al jedan od nas trebao bi ostati uz nju! — zabrinu se Nav za svoju caričicu.

— Ne će trebati, — odvrati Bog, — nego ako misliš, da joj dademo tvoju vjeru, pa da lakše sačeka, dok se ja opet navratim?

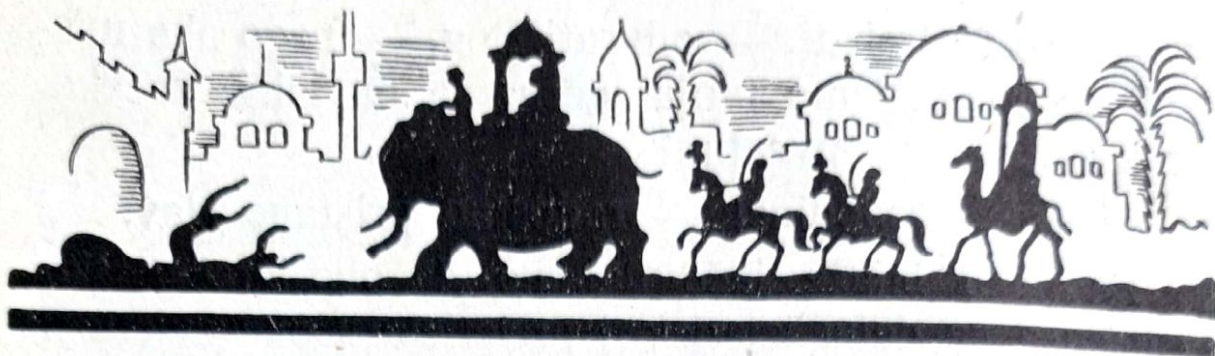
— Da, Gospodine! — radostno pristane Nav.

Pa kako bijaše jače dahnuo, da ovo izreče, tako mu duša na dahu izletjela i preletjela u onu svjetlost — u naručaj Božji. A Bog uze vjeru Navovu i premjesti je sasvim tihom rukom u srdce mladoj carici. Od tog časa ona liepa i umilna djevojka postade naj-sretnijom caricom na svijetu, jer njeno srdce ostade i na prijestolju isto tako spokojno i mirno, kao što nekoć bijaše srdce Navovo pod stepenicama u devetom predgrađu.

Kad svečanosti bile dovršene, opazilo se, da Nav ne spava, nego da je onako tiho izdahnuo.

Pokopali ga u časti, a grob njegov veoma poštivahu, jer je mlada carica pod izvjestno govorila: — Ovo bijaše svet čovjek.

Tako trgovac Nav sa svoja dva blagoslova liepo živio, a još ljepše umro i ostavio za sobom čudo, neka je na utjehu svakome, koji čeka, da još nešto bude.

PRIČA O SULTANU ABDALI

I.

Negdje na Indu bijaše nekoć mala država, puna blaga i bogatstva, plodna žitkom i hranom. Ali je blago i bogatstvo, i žito i hrana bilo sve u staroga sultana Hajrudima. Star je bio i mudar sultan Hajrudim — od mudra koljena. Držao je blago i žito u svojoj ruci i dielio podanicima svakome po potrebi, a nikome do suviška, i tako nije bilo ni razkoši ni biede u onoj zemlji. U dvoru sultanovu bila tišina, i malo se o njemu znalo, i malo ga tko vidio, jer je on najviše bivao u starom perivoju i mislio o dobru svoje države. I o toj se državi malo znalo po svijetu, a podanici se tužili, da i ne znadu, e sultana imadu, samo što im susteže, što je njihovo.

No dođe vrijeme, i umre stari sultan Hajrudim bez mužka odvetka; a narod se sastade na viećanje, koga da izabere nasljednikom.

— Ne ćemo od roda velikog ni plemenitog, niti ćemo od onih, koji su bili uz prijestolje Hajrudima, te

naučili, kako se susteže siromasima, što je njihovo. Izaći ćemo na križanje, pa koji nam siromah prvi naide, njega ćemo za sultana. Takav je od nas izašao i znat će, koji su nam jadi, i što nam treba.

A desilo se, da su na križanju sjedjela dva pastira: Abdala i Hafid, te razgovarala, što bi bilo, da se koji od njih dvojice stvori sultanom.

— Ja bih, — reče onaj, koji se zvao Abdala, — u zlato zaodjeo deve i slonove, sio bih na zlatno sedlo pod svilenim i grimiznim krovom, a uza me bi išla svirka na konjima vatrenim. Podanici bi po putovima, kud bih prolazio, sterali kadifu zlatom vezenu i padali nice od čuda i divote. I tako bih prolazio državom, da vide, e sultana imadu.

I drugi je hotio da kaže, što bi učinio, da mu je biti sultanom — al u to narod navre iz grada i izabere Abdalu sultanom. A Abdala povede druga svog Hafida, da mu bude vezirom.

Mladi sultan bijaše liep mladić, izvanredne snage, pa mu tako sreća njegova pomuti um.

Došavši u dvor starog Hajrudima nađe mu se, da su velike mramorne dvorane tihe i bez razkoši, i da je perivoj, u kom je samo jedna česma tekla između starih paoma — premalo sjajan za njega.

— Ovo nisu dvori za sultana Abdalu! — reče on. — Zazidajte im vrata! Ostavite ih, neka spavaju kao i stari Hajrudim. A meni, robovi, dižite palače, da se svojim sjajem sa suncem mjere. Neka u njima budu od suha zlata bezbrojne svjetiljke, da mogu stvoriti

dan u prkos noći — a neka u po dana mogu stvoriti u dvorima tamnu noć. Na svodovima dvorane da se uzdižu zvijezde i mjesec. Česme u perivoju nek teku kao duga, te neka se salievaju ožareni slapovi vode među pozlaćene čemprese. Hoće li tako dobro biti, Hafide? — upita vezira.

— Dobro će biti, svietli care, — reče Hafid.

I tako poče vladati mladi sultan i kušati dubinu svoga bogatstva u neviđenoj razkoši. Podanici gledali, čudili se i klanjali. Kudgod bi prolazio sultan sa sjajnom pratnjom svojom, padao narod nice.

A sultanu se još više smutio um, te zamislio on, da je Bog upro prstom u njega: zbog ljepote, zbog snage i zbog moći njegove, pa zaželio, da ga sav sviet vidi i zavisno upamti.

Stoga mu se domala učini, da je sve, što bijaše učinio, premalo bilo.

Pa tako jedne večeri odredi razkošnu svečanost, na kojoj s brda, usred perivoja, padaše u slapovima rujna i plava i narančasta voda, a robinje, bez broja, ogrnute bielim velima sipale lišće suha zlata u slapove. Dolje je stajao narod opojen i lud od neviđene razkoši, klicao i obezumljen derao haljine u divljoj radosti, hvatajući na pregršti lišće od suha zlata, što mu ga je voda donosila.

Ali kad je sultan Abdala te noći pošao na počinak, reče on sam sebi: — I ovo nije ništa! Narod će se sutra vratiti svome poslu. Muževi će raditi polja, žene

će vezti, a djeca će provoditi svoje igre, kao da sultana i ne imadu. U koga je više zlata, opit će se medvinom i uživati bez mjere, al malo će se u pameti svojoj spominjati sultana. I opet ne će danju i noću pamtiti, da sultana imade!

Spozna dakle Abdala, da bi prije došao na kraj svom velikom bogatstvu, negoli će ga upamtiti u zahvalnosti oni, kojima je dobro činio. Pomisli stoga — ne će li se možda glasnije i trajnije zazivati ime mučitelja negoli ime dobročinitelja. Pa stoga od tog dana stade vladati okrutnošću i grozom.

Okrutnost njegova i muke, što ih je udarao na narod, bile su takove, da nikad, ni u snu ni na javi, podanici njegovi nisu ni časa zaboravljali vlast i moć njegovu. I otmjeni dvori i siromašne kolibe bile su pune i prepune straha — jer nije bilo prekršaja tako malena, da mu kazna ne bi bila najstrašnija. Zrno riže, uz koje gnjev sultana bijaše, bilo je teže na vagi nego život čovječji.

Kad muka i krv sterahu po cijeloj državi vapaj i jauk, pa kad daleko preko granice države puče glas o sultanu, tad sultan prije počinka zapita svog vjernog vezira Hafida: — Znade li sada vas sviet, da na Indu imade sultan?

— Znade, svietli care!

— A je li dobro tako, Hafide?

— Dobro je, care!

II.

Trajalo to mnogo i mnogo godina, tako te i sultan i vezir ostarjeli. Država je čudom Božjim radala uvijek nove podanike, koji su rasli u strahu i grozi i čekali sigurne muke svoje, a zapuštena zemlja još uvijek je hranila novo drveće, na kom je nove muke izmišljao slavohlepni sultan.

I uvijek je pitao sultan vezira:

— Je li dobro, Hafide?

A Hafid, odan slavohleplju sultanovu, odgovarao je:

— Dobro je, care!

Tako jednoga dana pođe vezir na zapovied sultanovu u kuću biednog Hasana, koji bijaše jučer poginuo pod šibama. Vezir je imao dovesti sam pred cara ženu Hasanovu, Fatimu, koja bijaše ljuto povriedila cara, plačući nad mrtvim Hasanom.

Kad je Fatima uočila vezira i vojnike, znala je, da ju čekaju i muke i smrt. Stala ona jecati i plakati i otimati se vojnicima naričući:

— Kako ću ostaviti nejaku djecu svoju?

Na to ustane sin njezin mali Mustafa i reče:

— Idi, majko, sultanu. Ako je tebi Bog rekao, da nas čuvaš, to je njima rekao, da čuvaju i tebe i nas. Nigdje ne možeš biti sigurnija od zla nego kod njih.

Kad je vezir čuo te rieči, iznenadi se i zamisli. Dugo je šutio, a onda zapovjedi vojnicima, da ostave Fatimu i da odu kući.

Kad su vojnici otišli, uputi vezir ženu, kako će uteći s djecom preko planine u drugu državu, a vezir ode sultanu i reče mu:

— Bolestan sam, care, pusti me, da počinem za tri dana, a Fatimu ne diraj, dok se ne vratim. Sam ću ti je dovesti.

Vezir ode u svoje dvore, zatvori se i zapovjedi, da nikoga ne puštaju k njemu za tri dana. I tako ostao za tri dana sam i razmišljao o riečima maloga Mustafe. Vezir bijaše već ostario, ta kako je bio bliže smrti nego u mladosti, to je i izbliže vidio, što će mu iza smrti trebati. A kako nije bio prvi u zemlji, to mu bilo laglje negoli sultanu dovinuti se pravdi.

Prošla tri dana, i vezir dođe pred cara. Kad on tamo, baš doglavnici, koji su već davno zavidjeli Hafidu za milost carevu, pričaju caru, kako je Fatima utekla s djecom i kako joj vezir bijaše ovo svjetovao.

— Nesretni Hafide, — dočeka ga sultan, — je li istina, što ovi kažu?

— Istina je, svietli care!

— A ja sam postavio mučila i izaslao vojnike, da traže Fatimu, i stavit ću je na muke, kojih još nije bilo. Je li dobro, Hafide? — upita groznim glasom sultan obezumljen od svog nepravednog života.

— Nije dobro, sultane! Ona je preko granice u drugom carstvu, i ne ćeš je naći.

— A zašto nije dobro, nesretniče? — Glas sultanov drhtao je od gnjeva.

— Nije dobro, jer sam se domislio po riečima jednog djeteta, da je krivo bilo, što smo radili za našeg života. Hajdemo, care, da popravimo, što smo skrivili, da dademo milost i da puštamo sve tamničare.

Sultan nije vjerovao svojim ušima, al onda pomisli, e je Hafid još bolestan i ne zna, što govori. Zato mu reče blago:

— Bolestan si još, Hafide! Idi kući i lezi, dok ti se pamet vrati. Ovo bolest iz tebe govori.

Ali vezir ne ode kući. On ostavi dvore svoje i čast vezirsku i ode među narod. Poče narodu pripovijedati, kako ga je Bog dozvao k pameti i kako ne će mirovati, dok ne okaje i ne popravi zlo, koje je pomogao činiti na narodu. Bilo je staraca, koji su se spominjali, kao i on, sultana Hajrudima, a Hafid je s njima dozivao narodu u pamet dobrotu i mudrost starog Hajrudima. Narod je bez straha počeo pred Hafidom plakati i tužiti mu jade svoje, i okupljao se oko njega, gdje god bi se pojavio. Kad je na to sultan Abdala počeo tražiti Hafida, da ga uhvati i baci u tamnicu, krio ga je narod i pazio po svojim kolibama kao svetca.

Sve grozniji i grozniji bivao je bies sultanov i sve strašnije muke, što ih je udarao na narod, da mu izda Hafida. Al ni u najstrašnijim mukama nije nikada nitko izlanuo, gdje se krije Hafid. — A u noći bi nanovo iza dvora starog Hajrudima Hafid sakupljao oko sebe narod, i svi bi slušali, kako im priča o pra-

5 Bajke i basne

vednosti i o mužu, koji je vladao za pravedna vladanja pokojnog sultana.

U to, jedne noći, novi vezir Jasim, čovjek kukavan i lukav, koji je bez odmora tražio Hafida, bane s vojnicima među narod u polju, uhvati Hafida i još mnoge s njime i baci ih u tamnicu.

III.

U ranu zoru iza te noći sjedio sultan Abdala na svom prijestolju od suha zlata, odjeven u grimiz i kadiфу, al oči njegove sievahu groznije negoli oči lava nad plienom. Kraj prijestolja stajao lukav, ponizan i zloban kao guja vezir Jasim i zlorado se smiešio, kad su vojnici doveli svezana Hafida i vjerne njegove pred sultana na sud.

— Je li sada dobro, Hafide? — upita sultan plamteći očima.

— Dobro je, štogod od mene bude, care, jer sam mnogo kriv u životu svome. I tebi će tako biti! — reče Hafid bez straha i pogleda sultanu u oči.

Sultanu se smuti pred očima od gnjeva, boli i stida, gdje mu se Hafid tako suprotstavlja.

— Bacite ga natrag u tamnicu i dovedite ga sutra opet, dok smislim za njega muke, kakvih sviet nije vidio ni čovjek podnio. A tko od vas, doglavnici moji, izmisli još veće muke nego one, koje ja nađem, onome poklanjam milost svoju.

Te noći nitko nije spavao u dvoru carevu. Doglavnici mučili glave svoje, da izmisle što novo i nađu milost carevu, a robovi strepili i bojali se, što će biti od njih sviју, ako li Hafid razbjesni cara.

Svu noć se čulo, kako sultan teжkim koracima kroči po svojoj odaji, a kad se sunce dizalo, vidješe ga robovi, kako stoji do prozora. Kad je malo zatim u svem sjaju i razkoši stupio sultan u veliku dvoranu, da sudi Hafidu, nitko nije znao, što je doniela ova noć u njegovo okrutno srdce, i svi su strepili kao trske. Samo Jasimu su podrhtavale usne od zloradosti, dok se klanjao do zemlje sultanu.

Kad bje izveden Hafid, započe sultan Abdala s prijestolja govoriti. Lice mu bilo bliedo i upalo, a govorao je svečanim glasom:

— Slušajte vi svi, vjerni moji, rieči moje! Ne trebam savjeta vašega za muke Hafidu. Dosjetio sam se mukama i stravi, koje dosada još ljudski um nije dosudio krivcu nijednome. Strašne će biti i prestrašne kao i krivnja njegova. Strepi, Hafide, i slušajte vjerni moji! — Onda nastavi sultan:

— Hafide, u velikih ćeš muka poginuti i izpod moje vlasti uteći ne ćeš. Ali ne ćeš znati, koje sam ti muke odredio. Ne ćeš znati, gdje će te zateći, i živjet ćeš ili godinu dana ili dan, dva dana ili možda još samo sat jedan i u toj velikoj stravi pred sigurnom pogibli, Razvezat ću sada verige tvoje, i ti ćeš misliti, da si slobodan. Idi! Raduj se slobodi svojoj, ako možeš! Moja

zapovied je odredila, a moje oko će paziti, da ne umakneš strašnoj kazni, pred kojom ćeš drhtati na svakom koraku, a ne ćeš je upoznati, dok te ne stigne. Kad se skloneš u džamiju od straha, koji će te posvuda dan i noć pratiti, ne ćeš znati, nije li iza vrata džamije postavljen onaj, koji ima da ti utisne nož u srdce. Kad utekneš u polje daleko, ne ćeš znati, nisam li baš tamo dao izkopati i prekriti rupu, u koju ćeš pasti među guje i guštere, da truneš za živa, a nitko da ne čuje zapomaganje tvoje. Kad ti djeca tvoja donesu jagoda, nemoj da ih jedeš! Jer sam možda neuku i malenu djecu tvoju dao lukavo navesti, da беру i otrovane jagode. Kad u večer legneš, kako bi počinuo izmoren od strave, ne ćeš znati, nisam li podsjekao gredu na kući tvojoj i nisam li baš tu noć odredio, da ti na prsa legne sav krov tvoj i da ti ne da dahnuti, dok ne umreš — jer ti si Hafide i dahom svojim kriv meni.

Govorio sultan, i sve bljeđa su bila lica njegova, i sve čudniji pogled njegov. Sve mirnije i jasnije bivale su oči Hafidove, kojima je gledao ravno u oči sultanu.

Kad je sultan prestao, ne bijaše čuti ni daha u dvorani.

Onda se javi Jasim. On je jedva suzdržavao zlo-radost svoju pa poče laskavim glasom:

— Veliki i moćni sultane! Izmislio si, što samo um i moć tvoja izmisliti mogu. Ali dopusti, da pitam:

koga ćeš izabrati, da bdi i pazi, da ne uteče krivac ovaj? Tko će odrediti dan i način muke i smrti njegove? Ako zapovjediš meni, vjernom sluzi svome, ja ću odano i — — —

— Ne, — prekine ga sultan obrativši se Jasimu strašnim pogledom. — Onaj, koji će bdjeti i paziti, da ne uteče krivac ovaj, onaj, koji će u neizvjestnosti i strahu držati svaki dan njegov i cijeli njegov život — to ne ćeš biti ti, podli i laskavi Jasime!

— A tko će biti taj? — jedva šapne Jasim.

— Strašne ti se čine muke, je l' Jasime, kojima sam zaprietio Hafidu! A nisi se dosjetio, kukavni zlobniče, da i ti, i ja, i svi mi idemo pod kaznom i mukama ovim kroz život! I da smo i mi krivci, koji ih zaslužujemo. Onaj, koji našu sigurnu, a neizvjestnu smrt i muke naše svaki čas drži nad nama uzdignute, koji bdi, da ne utečemo mi, krivci kratkovidni — to je Bog, i on će suditi Hafidu i sultanu Abdali. Bog, kojega sam noćas upoznao! — A tebi, Jasime, koji ne strepiš pred njim, nego preda mnom, sudit ću još ja! — Vodite ga, i neka padne glava njegova. — Ovo je posljednja odredba sultana Abdale.

Onda sultan sađe s prijestolja i reče Hafidu:

— Sjedi ovamo i vladaj, Hafide, jer si prije mene upoznao pravdu. — A meni otvorite zazidane dvore starog Hajrudima, da u njima i u tišini njihovoj do kraja proživim i domislim misli svoje, što su me noćas pohodile.

* * *

koga ćeš izabrati, da bdi i pazi, da ne uteče krivac ovaj? Tko će odrediti dan i način muke i smrti njegove? Ako zapovjediš meni, vjernom sluzi svome, ja ću odano i — — —

— Ne, — prekine ga sultan obrativši se Jasimu strašnim pogledom. — Onaj, koji će bdjeti i paziti, da ne uteče krivac ovaj, onaj, koji će u neizvjestnosti i strahu držati svaki dan njegov i cijeli njegov život — to ne ćeš biti ti, podli i laskavi Jasime!

— A tko će biti taj? — jedva šapne Jasim.

— Strašne ti se čine muke, je l' Jasime, kojima sam zaprietio Hafidu! A nisi se dosjetio, kukavni zlobniče, da i ti, i ja, i svi mi idemo pod kaznom i mukama ovim kroz život! I da smo i mi krivci, koji ih zaslužujemo. Onaj, koji našu sigurnu, a neizvjestnu smrt i muke naše svaki čas drži nad nama uzdignute, koji bdi, da ne utečemo mi, krivci kratkovidni — to je Bog, i on će suditi Hafidu i sultanu Abdali. Bog, kojega sam noćas upoznao! — A tebi, Jasime, koji ne strepiš pred njim, nego preda mnom, sudit ću još ja! — Vodite ga, i neka padne glava njegova. — Ovo je posljednja odredba sultana Abdale.

Onda sultan sađe s prijestolja i reče Hafidu:

— Sjedi ovamo i vladaj, Hafide, jer si prije mene upoznao pravdu. — A meni otvorite zazidane dvore starog Hajrudima, da u njima i u tišini njihovoj do kraja proživim i domislim misli svoje, štono su me noćas pohodile.

* * *

I tako bilo. A Hafid je vladao još mnoge i mnoge godine i popravio na sinovima zlo, što ga bijaše počinio na otcima. Narod je hvalio Boga, koji bijaše gadio srдца vladara riečju djetetovom, a Bog, kao što to bijaše spoznao Abdala, držaše i nad prijestoljem Hafidovim uzdignutu, a neizvjestnu smrt njegovu.

PRIČA O ZORKU BISTROZORKOM I O SREĆI

Sastala se tri diva u jednome klancu.

Malo se poigrali: prvi tri gore razvalio, drugi tri jezera razpljuštio, a treći zrnašce živa srebra uhvatio.

— Malo je ove igre, — reče Valigora.

— Da tražimo bolje, — odvrati Mokronog.

— Da vidimo, je li sunašce više, ili je more dublje, ili je Sreća dalje, — predloži Zorko Bistrozorki.

— Dobro je, — dokončaše sva trojica i podieliše si posao.

— Moje su gore. ja ću suncu kose splesti, — reče Valigora.

— Moje je more, ja ću morskom dnu, gdje je najdublje, utrobu proporiti, — prihvati Mokronog.

— Moja je ravna zemlja, ja ću Sreću uhvatiti, — dovrši Zorko — pa se odmah razidoše svaki na svoju stranu.

Valigora uzašao na goru: najprije na gvozdenu, pa onda na mjedenu, pa napokon na najvišu, staklenu.

Stade div na vrh gore, pruži se pod nebo i digne desnu ruku: na ruci zvjezdica. Po drugi put se jače pruži i ruku još više digne: na dlanu srebro od mjeseca. I po treći put se pružio i ruku najjače digao: al sunca doseći ne može. Snuždio se Valigora, sašao s gore i vratio se u klanac.

Mokronog otišao do sinjeg mora. Gdje je more duboko, tamo prvi put zaronio: zlatnu stienу na ramenu iznesao. Gdje je more dublje, tamo po drugi put zaronio: bisernu stienу iz mora iznesao. Gdje je more najdublje, tamo po treći put zaronio — al ga more izbacilo, do dna mu ne dalo. Snuždi se Mokronog i vrati se u klanac.

A Zorko izašao na ravnu zemlju. Zagledao se bistrozorkim očima i ugledao u trećem carstvu diete. Sjedi diete nasred polja, igra se sa zlatnom mušicom i veselo pljeska rukama. Upozna odmah Zorko Bistrozorki, da ono nije mušica, nego da je ono Sreća i uputi se put djeteta. No kakogod brzo išao divovskim koracima, tako ipak zakasnio: mušica bijaše već odletjela, a diete sjedjelo i gorko plakalo. Ali u daljini vidi Zorko, kako leti divna paunica, i odmah prepoznaje bistrozorkim očima, da se ono zlatna mušica pretvorila u paunicu i da leti u deveto carstvo u palaču trgovčevu. Kako paunica u palaču uletjela, tako po palači zasjali plamećci zlatni i srebrni. Pobrzao Zorko za paunicom, da je stigne u palači. No kakogod brzao, i opet zakasnio. Dok on tamo, već Sreća-paunica odletjela iz palače trgovčeve. Počeli se trnuti plamećci,

ponajprije zlatni, pa onda i srebreni, a trgovac pred palačom ruke lama. — Ali u daljini leti orao, na glavi mu kruna carska. Odmah se dosjetio Zorko, da se ono paunica pretvorila u orla, i vidi, kako u devetom carstvu orao uletio u dvore vojvodine, a pred dvorom narod kliče i vojvodu za cara kruni. Poboja se Zorko, da mu orao ne umakne, jer bijahu već stigli nakraj svieta. Pojuri dakle Zorko divovskim trkom, da uhvati Sreću-orla okrunjenog. Ali kad on do devetog carstva i do dvora vojvodina, već orao bijaše izletio iz dvora, pred dvorom lomača bukti, a na lomači svezani vojvoda izgara.

— Dognat ću orla do kraja svieta, do zida nebeskoga, tamo ću ga uhititi, — pomisli Zorko i jurnu za orlom. I dotjera ga do zida nebeskoga, na kojemu svod nebeski počiva. Ali se orao vine pod svod nebeski, pa kad na najvećoj visini bijaše, raspade se u sitnu prašinu i prospe se polako po zemlji. A Zorko, kolikogod gledao bistrozorkim očima, ništa ne našao. Snuždi se veoma, te se i on vrati u klanac.

Izpričaše divovi jedan drugome svoju nedaću.

— Treba nam se bolje osiliti. Čekat ćemo tri male godinice! — tri male godinice: trista puta po trista godina.

Kad prošlo trista puta trista godina, osilili divovi na trostruku snagu. I razišli se opet po svome poslu.

Digao se Valigora na goru, na najvišu, na staklenu. Pružio se pod nebo i odmah od prve obim rukama do

sunca segnuo, te suncu kose spleo: ostale mu ruke pozlaćene. Vratio se Valigora radostan u klanac.

Pošao Mokronog do mora, u more uronio, od prve do najdubljeg dna segnuo, morskome dnu utrobu proporio i biel gorući kamen u ruci iznesao. I on se radostan u klanac vratio.

A Zorko Bistrozorki izašao opet na ravnu zemlju. Ali ono sve bilo isto onako kao prije trista puta trista godina. Gonio div i Sreću mušicu, i Sreću paunicu, i Sreću orla okrunjenog — uzpeo se orao okrunjeni u najveću visinu i razpao se u prah, a prah sitniji, negoli je prašina nad ljetnim putovima. I nijednog praška ne nađe Zorko Bistrozorki. Vрати se on još gore snužden i praznoruk u klanac.

— Spleo sam kose suncu, — reče Valigora i pokaže svoje silne ruke suncem pozlaćene.

— Proporio sam morskome dnu utrobu, — reče Mokronog i pokaže biel gorući kamen, koji plamsaše bielim i modrim svietlom.

— Izmakla mi Sreća. Vidio sam je, a ne znam, ni gdje je ni kakva je sada, — reče Zorko Bistrozorki.

Zahihotala ona dva diva, zatutnjila dva klanca i sedam gora od njihova smieha. A Zorko otišao od njih, stao uz neku visoku planinu, oslonio se laktom uz njeno sljeme i zamislio se teško: kako li bi Sreću uhitio, i gdje li je ona sada?

Ujedared se kroz hihot i smieh divova začuje sitan glas, dolje, uz nogu Zorkovu.

— Evo me, Zorko! — zazveči, kao da je srebrn praporac.

Pogleda Zorko niz svoje divovsko stegno, pa niz listove, pa dolje do svoga stopala divovskog. I vidi, da je stopalom zatvorio ulaz u malu prodolicu među planinama, i da sitna uzana stazica vodi u prodolicu. Ali ne vidi, odakuda onaj glas.

— Učini se manjim, — reče glasić. Zorko posluša i učini se manjim. — Još manjim, — reče glas, a Zorko opet posluša. — Još manjim, još manjim se učini, — prigonio glas Zorka, dok ga ne dognao do običnog rasta ljudskoga, tako te mogaše stupiti na stazicu i poći njome u prodolicu. Kako stupio na stazicu, tako osjetio, da je onaj srebrni praporčić u njega zašao te mu u pol srдца tiho zvekće: — Traži me, Zorko, traži!

— Ne moram te tražiti, — nasmija se Zorko. — Čujem te dobro, gdje si. — Al mu svejedno bude pomalo teško, što je ostavio divovsku snagu i našao se tako malenim, a još s praporčićem u sebi.

Pođe on ipak stazom u prodolicu. Mladi jaseni dizali se s lieva i desna, bujna trava pokrivala prodolicu, a daleko kroz klance i planine pronosio se nemili hihot. Valigore i Mokronoga.

II.

Omjerili ovako divovi snagu svoju o sunce, o utrobu zemaljsku i o sreću ljudsku. Ali ljudi o tome niti što znali, niti im do toga bilo. Živjeli ljudi svojim životom, i bila im duša puna svačega.

Tako i na dnu prodolice živio neki čovjek po imenu Raduč. U njega bila kćerkica mala Mavrica. I više nikoga nisu imali. Živjeli oni sami samcati, tiho i spokojno, na daleko i široko ni žive duše, svuda tek vinjaga i divlji hmelj. Šuma i zvjerad šumska znala ih i družila se odavna s njima kao sa svojim.

Jutro je bilo čisto, a mlada stabla jedva čekala, da grane sunašce.

— Mavrice, ćerco moja, nemoj da se pašoš danas crvenom tkanicom, — reče otac izašavši iz kolibe.

— Zašto, otče?

— Pomozi mi da prostrem ponjavac po ledini pa da legnem, — reče otac.

Učini Mavrica tako, a Raduč legne, uhvati diete za ručicu i reče:

— Mavrice, meni je umrieti.

Diete ovo nije moglo razumjeti, nego samo zadrhta i upita:

— Što će ovo biti, otče?

— Ne znam ni ja, što će biti, — šapnu Raduč, — samo ne ćemo biti zajedno. Ostat ćeš sama u kolibi.

Diete se prihvatila obim ručicama za ruku otčevu.

— Ne boj se, Mavrice, ničega. Šumska te zvjerad poznaje. Ne boj se lisica, s njima si uzrasla!

— Da, otče, one dolaze svakoga jutra da se igraju sa mnom, — odvrati diete al se sagnu k ruci otčevoj, i obliju je suzice.

— Ne boj se ni vukova — i oni te znadu i čuvaju te.

A diete se priljubi lišcem uz ruku otčevu i zajeca:
— Da, otče, vukovi su mi vrlo dobri.

— Jelte, Mavrice, jelte milo moje, da su ti vukovi zaista dobri? — šapnu hitro Raduč, i oblije ga strašan znoj, jal' od smrtne muke, jal' od straha, jesu li vukovi zaista dobri sirotčetu? Prihvati jače ručicu djeteta i reče:

— Zbogom, Mavrice, zbogom lane moje!

A diete sklopi oči. Dode uvijek sjena, što ovako ili onako pokriva svačije oči i svačiju pamet, te nitko pravo ne zna i ne vidi, kako mu umire otac.

Raduč pako zahvati još okom nebo oko sebe i razstavi se s dušom. Kraj njega na ponjavcu ležala bez glasa Mavrica kao bielo janješce — sama samcata na ovome svijetu.

Za malo počeli pridolaziti vuci, kako bijahu navikli. No odmah naslutili, da je nešto novo. Stali tražiti po ledini, pa kad našli ono dvoje na ponjavcu, počeli ogledavati mrtvog Raduča. A lisice pružile šiljaste njuške kroz šikaru i njuškale, ima li što. I drugačije danas proviruju vukovi, i drugačije njuškaju lisice, i drugačije im se svima oči kriese nad mrtvim Radučem.

Uto stazom naišao Zorko Bistrozorki. Prošao on svu prodolicu, sve pregledao i svemu se nadivio, čega dosad nikada opazio ne bijaše. Vidio i pticu šarenu i jagodu crvenu i bijelu koru javorovu. A još bi i više toga progledao, al mu dvoje smeta, čemu ne bijaše privikao: prvo je grohot divova, što se negdje preko

planina uhvatili rukama na igru, te se njemu izruguju — a drugo je praporčić, koji u njemu jednako zveckaa: — Traži me! Traži!

Ali Zorko reče sam sebi: — Hoće sreća opet da me nadmudri, pa da je uludo ganjam širom svijeta, a kad tamo, ona se u meni sakrila. Morat će se ovo nekako drugačije desiti, pa da mi ona sama izađe na vidjelo!

Zato pusti Zorko Bistrozorki praporčić, neka zveckaa, a on išao po prodolici sve dalje, da je svu vidi i da upozna, kakav je život, kad nije divovski.

Dode tako Zorko do kolibe. Razbjegli se vuci, kao što bježi onaj, koji bijaše zlo nakanio, a Zorko ugleda ovo dvoje na ponjavi i pristupi k njima. Sagne se i pogleda ih, pa kad osjeti toplu ruku djeteta u hladnoj ruci otčevoj, trgnu se Zorko Bistrozorki. — Na svijetu nema većega, nego što je ovo, — pomisli Zorko.

— Da sam suncu kose pleo, manje bi bilo, negoli je ovo. U ovome je sve, što ima na nebu i na zemlji — ovdje će negdje i Sreća izaći.

Diete još uvijek spavalo težkim snom, a Zorko razstavi dječju ručicu od otčeve ruke. Kano odkinuta ružica ležala sada Mavrica, a Zorku se srdce otvori i odmah se napuni boli.

Pogodi Zorko, da treba pokopati Raduča. Uze lopatu i poče kopati grob, a na Sreću zaboravio. Kopanje teško, teže nego ikoji posao divovski, a sunce pripeklo kao za divovskih dana. Omiljelo odmah Zorku sunce, što mu tako žestoko kroz lopatu u ruke struji te mu pomaže zemlju izdizati.

Već se sumrak počeo hvatati, kad Zorko pokopao Raduča i nagnuo na nj težak humak ilovače. Pa kad pogleda, kolika je ono težina nad čovjekom, učini se Zorku, da je sva ona zemlja legla njemu samome na grudi. Razžali se Zorko nad čovjekom i htjede sjesti, da promisli, što je ovo.

Ali u to dunu večernji vjetar hladan kano britvica. Zazebe kosti Zorka, i pogodi Bistrozorki, da treba pregrnuti ponjavac preko djeteta. Učini tako pa onda pođe da razvede oganj pred kolibom.

U to Mavrica otvorila očice. Oko nje hladan vjetar puše, sumrak silazi s planina, a kraj nje veliki humak ilovače. Zavriskne Mavrica kano ranjena košutica i pane opet nice k ledini, da se od svega zakloni.

Zorko pođe do djeteta. Prokušao on toga dana i vrućinu i studen, natrudio se truda, pokopao čovjeka i razžalio se pravom žalosti. Zato pogodi, kako se pristupa sirotici. Priđe polagano do djeteta, počeka, da se diete izplače, a onda ju tihano digne u naručje i ode s njome k ognju.

Sjedne Zorko s Mavricom do ognja. I opet zazveči praporčić u njemu. — Traži me, Zorko. Traži.

— Umukni, — šapne Zorko; — nije mi do tebe, nego do ove sirotice, — pa se sagne nad Mavricu.

Diete pogleda Zorka, a licem joj preleti djetinji sjaj. Raztvori obje ručice i prigrli se Zorku oko vrata.

— Sirotice moja, — izreče Zorko i ne prepozna svoga glasa, a u sebi osjeti toliku svjetlost, da se

sve u njemu i oko njega promienilo. Ležala ta svjetlost svuda i na svemu, i sve mu se učini pozlaćeno, dal' od vatre, dal' od čega boljega.

U taj čas opazi Zorko, da nisu sami. Uz oganj sjela žena, kao da je i ona sva od svjetlosti satkana. Sva je divotna, a najljepše su joj ruke, biele i prekrasne, kojima je primetnula svoj iver k njihovome ognju.

— Gle, evo te, — začudi se Zorko Bistrozorki.

A Sreća samo kimnu glavom, nasmieši se i ostade s njima, kako dugo mogaše.

* * *

Pun mjesec stajao nasred neba, kad se s desne strane prodolice nad planinu nadvirio Valigora, a s lieve Mokronog.

Doznali divovi, da je Zorko uhitio Sreću, i došli da vide, što je.

— Hajde da svršimo igru! Donesi, što si uhitio, — rekne Valigora Zorku.

— Ne idem, — odvrati Zorko, — ostat ću, gdje sam.

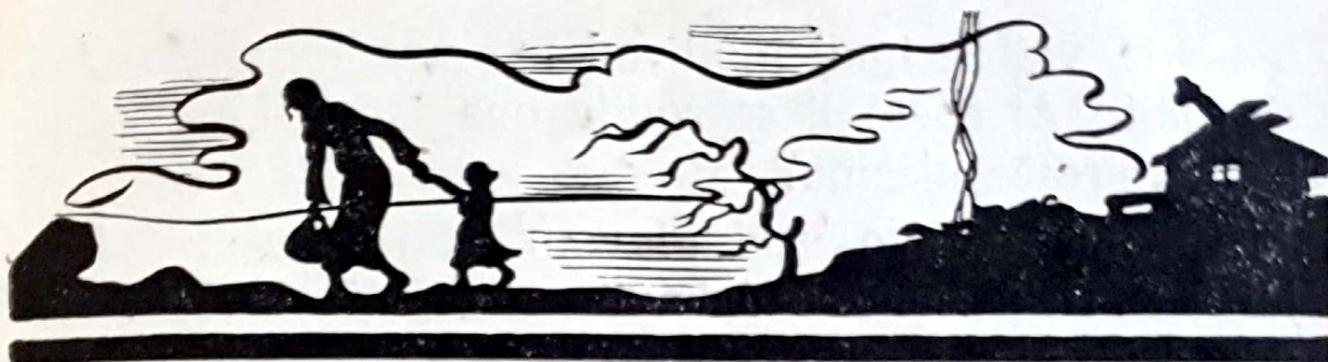
— Ne ideš? — reče Mokronog. Od čuda klonule mu obje divovske ruke niz planinu. Pokršila se stabla, kud mu ruke pale, i učinila se dva prosjeka kroz šumu; i Mokronog opet reče:

— Ne ideš? A šta će biti od tvog diela, od ravne zemlje?

— Podielite ju među se! — odvrati Zorko.

Tako i bilo. Zorko ostade uz diete i ognjište, gdje mu se Sreća ukazala, a Sreća ih zavoli i ostade s njima, što dulje mogaše.

A ona dva diva odoše, da se podiele, zavadiše se o baštinu i proždrieše jedan drugoga.

ZAŠTO SE RODILA BIEDNA LERA I NJEZINO SIROTČE

U nekoj močvarnoj ravnici stajalo u pradavno doba ljudsko naselje. Nije ga bilo šta vidjeti — izdaleka izgledalo kao hrpa krtičnjaka. Nekoliko zemunica, među njima staze i korov — u polovici oveći prazan prostor. Ne prolazila ovuda ni velika zla ni velika dobra, nego najviše dodijali komarci, a najvećma se čeljad radovala, kad bi što slastno pojela. A bila čeljad u tom naselju osrednja: ni najbolja ni najgora; najviše ih pak bilo ogovorljivih i nikakvih.

Spustila se tako jednoć liepa ljetna noć nad naselje, te sve izašlo na onaj prazni prostor. Iznieli bivolje kože, razstavili uza se žmuljeve s medovinom i poslali straže, da pale vatre protiv komaraca. Pa kad se liepo pružili po kožama, počeli oni piti medovinu i udarili u razgovor. Prebrali već i ovo i ono, ali ne doteklo razgovora, pa bi trebali da umuknu. Kad al onaj s pet bivoljih koža — a zvao se Targan — mljacnu mialo jezikom iza medovine, pa kako se osladio, nađe još nešto da rekne:

— E, vidite, ljudi moji, mi bar znamo, zašto smo se rodili! Al u što li se rodila ona jadna Lera i kukavno sirotče njezino?

Kimnuli na ovo neki glavom kao tobože: istina je! — Neki samo uzdahnuli, a najviše ih bilo već pozadriemalo. I tako ovo ostalo: nitko ne zna, zašto se rodila Lera i sirotica njezina.

Došlo ovo do ušiju Leri i ujelo je za srdce, nekud joj ruke iznemogle, odkad je dočula, da svi liepo znadu, zašto su se rodili, samo za nju i za diete njezino ne zna se, zašto se rodiše.

Štogođ je bilo biede za celog njenog života, izišlo joj kao živo pred oči i hodalo s njom, kudgod bi krenula i čega god se latila. Pa kad još jednog dana stala kiša rominjati, a krov zemunice procurio, reče Lera svome djetetu:

— Jasenko, kćerice! Dojadilo mi! Srdce mi se odreklo posla. Ne mogu i opet krova podplitati na zemunici.

No jedva Lera ovo izrekla, već se i uplašila svojih rieči. Vidi se po njima: konac joj je blizu. Jer kome srdce više ne ište, da podplete vlastitog krova, taj nije zadugo!

— Što valja umrieti — neka bi, — pomisli na to Lera. — Al da mi je prije bar doznati, zašto sam se rodila, kako ovo ne bi ostalo tako na meni i na djetetu.

Prōmislivši to reče Lera svome djetetu samo pola svoje misli.

— Da podemo, Jasenko, u sviet, kud nas oči vode, ne bismo li gdje god doznale, zašto smo se rodile.

— Hajdemo, majko! — privoli Jasenka, koja bijaše žustra i umiljata kao mlada košuta.

Ostavile one tako jednog jutra, još za rose, svoju zemunicu. Spava naselje — ne probijaju se još dimovi iz njih. Straže pred naseljem uz vatre pozaspale, komarci utihnuli, a vatra se davno smirila. Tiho koračaju Lera i Jasenka — nisu rada, da se straže probude, pa da vide, gdje njih dvie moraju u sviet, da doznaju, zašto su se rodile. No kad one do mjesta, gdje se sinoć vatra palila, ono tamo stoji Halko, sin Targanov. Izišlo diete, da majci donese žeravice, te eno svojom izdjelanom palicom traži živi ugljen po pepelu.

— Halko! — šapnu Jasenka, — zaklonit ćeš nas, neka nas straže ne vide, ako bi se probudile.

Začudio se Halko: kud će Lera s Jasenkom ranije? Al odnekuda — tko će znati odkuda? — bilo u Halka pravo srdce, te ne htjede upitati, kako ih ne bi povriedio. Zato razširi svoju opakliju, da ih zastre od straže — a Lera i Jasenka prođu neviđene.

Dogovorile se one, da će ići tako dugo, dok gdje god ne naiđu na Sitivrata, koji daje živote na zemlji, pa da ga upitaju, što su kanile. Jer on mora znati, zašto su se njih dvie rodile.

Išle one tako, išle, ne brojile dane ni korake i jednog se jutra našle pod nekom gorom, koja bijaše sasvim divna. A bila to upravo gora Sitivratova, Na

podnožju gore blistav stup ni od mramora ni od jantara, već od kamena zelenoga: navrh stupa mravlji kralj. Nadgleda mrave zlatonoge, što stup čistim zlatom oblažu.

Zadivila bi se Lera ovolikoj ljepoti — no prva joj na pameti briga njezina.

— Dobra vam sreća, poslenici! Naučite me, gdje je put do Sitivrata... — reče ona.

— Ne znamo, sestrice! — reče mravlji kralj. — Služimo Sitivrata, odkad je zemlja nastala, al nam još nije došlo da ga vidimo.

— A kako za njeg znate, kad ga nikad vidjeli niste? — ojadi se Lera.

— Što ti to govoriš, sestrice? Zar ne možeš znati za gospodara, a da ga nisi nikad vidio? — prekori je mravlji kralj te onda reče: — Eno, ovi znadu, gdje su mu dvori. — I pokaza na jedno mjesto, gdje iz zemlje izlazili mravi, mravi te jednako mravi, kao voda iz izvora. A svaki nosi zrnce: il konoplje, il žita, il prosa il bilo kakva sjemeni. I kako izlaze, onako se na sve kraje svijetom razilaze, po svim putovima i po svim zemljama.

— Al kud oni do Sitivrata dođoše, onud vi teško da ćete doći, — nastavi mravlji kralj. — Nego podite vas dvie gorom. Ova je gora milostiva — možda vam se i samo kaže, za čim pitate.

Pošle, ele, Lera s Jasenkom u goru, a ono gora ljepota, kakve nigdje nema. Pa kad se na neku ravničicu popele, tamo se od gorskog potoka učinila bistra

modra lokvica. U lokvi sita, a u siti mala žuta utvica. Uplela se nogom i ne može dalje. — Krasne li utvice! — priskoči radostno Jasenka i odrieši utvicu iz site te je uze na dlan. Potetoši je, pomiluje, hukne, da je ugrije, i stane joj od velike radosti tepati: Utvice, žuta utvice, je li, da sam se ja rodila, da tebe gojim?

Klepne utvica kljunom i oglasi se tihano. A Jasenka odmah čisto razumjela, kako utvica odgovara: — Da! Da!

— Eto smo našle, majko, što smo tražile, — radostno klikne Jasenka. — Ja više nikud dalje. Ovo je poso moj.

Gorko se na ovo nasmijala Lera. Ako Jasenka ostane gojiti utvicu, te i Lera morade ostati da goji svoju Jasenku — ele bi se tako zapravo utvrdilo, kako se njih dvie rodile samo zato, da se odgoji neka utvičica, mala utvičica od dva, od tri dana!

No kako Leri ne bijaše ni do čega, a Jasenki bijaše toliko do te utvice, to diete nadjača majku, i one ostadoše.

Jasenka utvici splela kućarak od žute ive, a Lera sebi i djetetu našla sklonište u toplu dubu na mekoj mahovini. A gora, i ne pitajući, kako se smjestile Lera i Jasenka, odmah se oko njih smirila. Svejedno je gori: jesu l' dva ljudska čeljadeta u nju zalutala, ili su dva nova stabla niknula, ili su se dvie zvierke u nju sklonile. Ima gora hrane za svačije grlo i napitka za svaki korien — al ni pred koga na pladnju

ne iznosi. Tiha i bez glasa čeka: il ćeš naći il ćeš izginuti.

Jasenka po djetinju: s utvicom vas dan po gori šeće i planduje, te njih dvie, ko dvie gospoje, šećući razgovor vode. Već stotinu stazica šećući utapkale, stotinu razgovora razvele, a svakim danom Jasenka utvicu čišće razumije i više miluje.

Lera kao i dosad: u gori divoti kao prije toga u tiesnoj zemunici. Do podneva hranu prikuplja, a od podneva pokrivala plete sebi i djetetu: sebi tanje, a djetetu toplije. Te što više vrijeme prolazi, i što više Jasenka utvici prijanja, to se gora sve pustijom Leri pričinja. Štogod bijaše odbjegla, svega se toga zaželjela biedna Lera: i zemunice i magle i ljudskih rieči, pa i istih komaraca. Nekud su joj posve prazne večeri bez njih. — Nismo pogodile, — misli Lera. — Izašle po velikom poslu, da nađemo Sitivrata, a zapale na prvoj utvici. Najbolje je vratiti se, pa ne pitajući živjeti, ko i ostala čeljad što živi.

Zato jednog dana reče Lera Jasenki:

— Da uzmemo utvicu pa da se vratimo, kćerice. odakud smo i došle.

— O, majčice! — snebi se Jasenka; — kud će moja utvica iz planine-divote u zemunicu tamnicu? A zašto bi išle, kad nam ovdje svega ima?

— Svega ima, al ljudskih rieči nema! — odvrati Lera.

No Jasenka bijaše uz utvicu omudrila te reče majci:

— Zar da se vratimo zbog ljudskih rieči, a one su nas u sviet odagnale?

Postidi se Lera na ovo i ne reče više ništa.

A utvica istoga dana prozbori Jasenki:

— Mudra si ti djevojčica, a tvoja će ti se mudrost i naplatiti.

Pa izvede Jasenku daleko u goru na neku jasnu čistinu, gdje bijahu posve same.

— Digni me na ruci, — reče utvica Jasenki.

Kad Jasenka utvicu podigla, uzprhnu utvica visoko nad goru — tako visoko, te Jasenka pomisli: nikad je više; al kad bijaše spram sunca, trepne ona krilima i prospe zlatno perje. Zalepršaše, zavitlaše se perca, a onda — o čuda! — stvori se od svakog perca mala zlatna brodica. Zaploviše zlatne brodice visoko nad gorom, zaploviše modrim uzduhom i stadoše se razilaziti na podnevnom vjetriću širom biela svieta.

— Oj, kuda li će one? — zapljeska od milja ručicama Jasenka, kad se bijaše utvica vratila k njoj.

— Idu, da koga obraduju. I svakoj je od njih njena sudbina narečena.

— A hoće li to uvijek tako biti, utvice moja?

— Hoće, djevojčice, dok ti ne dodija, što smo same ti i ja, i dok ne zaželiš i ti ljudskih rieči!

— A što će mi ljudske rieči, dok mi ti izvodiš ovakva čudesu, utvice miljenice! Tko će željet jeda, dok mu teče meda?

— E, Jasenko, čovjek se čovjeka zaželi, ma da i jesu noževi među njima, — reče utvica više sebi nego

Jasenki, jer Jasenka nije više slušala. Podigla ona oči spram neba plavoga, gdje brodice zalazile, jedna ovamo, druga onamo, nad gustu šumu.

— Hoće li koja Halku dopadnuti? — pomišljala Jasenka. I štogod je poslije toga bilo, od tog je nastanulo, što je Jasenka ovo pomislila. — Jer odkako ona ovo pomislila, nije više među njom i utvicom bilo kao do sada.

II.

Za to vrijeme namjerile se na naselje svakojake nevoljice — a najviše se namjeravale — nitko nije znao, zašto — baš na zemunicu Targanovu. Počelo to ovako: Jedne noći nešto zahladilo, a Targanu spavajući noge ozeble. U jutro reče Targan ženi:

— Nije pravo, ženo, da meni noću vjetar po palcima propiruje. Idem nasjeći rogoza, da opletem rogozinu, da zastremo vrata.

I dade Targan ženi palicu, da mu, dok njega nema, spram sunca ribu okreće, što je visjela na vješanicama kraj zemunice. A Halku zapovjedi, da mu toga dana dva puta promieša medovinu. Odredio tako Targan ono, što mu je bilo najprvije — te se onda liepo uputio u jelas po rozgu.

— Eto mene do večer! — rekao ženi na odlazku.

Rogoz daleko u jelasu, a močvare široke. Treba obilaziti, a kako se liepo hodalo, to Targan zašao, bog te pitaj kuda, kroz glog i kroz jalšovu šikaru te

došao napokon do mjesta, gdje je rogoz bio baš najljepši. Zagazi on u vodu i poče da sieče rogoz. Al u to speti dvie jegulje u vodi.

Zahvati odmah Targan svojom torbom i uhvati obje jegulje. Nego ono ne bile jegulje, već dvie dračice, što se onako pretvorile, da se s njime malo našale. Al kad Targan onako vješto uhvatio jegulje, našle se one u stisci pa mu se stale moliti.

— Pusti me, dobri čovječe, pusti me radi sitne dječice moje, — reče jedna od njih i podiže glavu iz torbe. A bijaše to jegulja tanka i nikakva.

— Hajde, kad je rad dječice! — reče Targan i pusti jegulju.

— Pusti i mene, dobri čovječe, radi sitne dječice moje, — reče druga jegulja i pruži se iz torbe. A bijaše ona sva obla, tusta i pretila.

Zadivi se Targan ovakvu zalogaju i pomisli: — Gdje bi mi pamet bila da izpustim ovakvu jegulju.

— Nema tu nikakve dječice, jeguljo moja, — reče on, — nego ću ja tebe za ručak pojesti. — I odmah uhvati oštar kamen, te prikolje jegulju, neka je mirna, dok dođe red, da je izpeče.

No jedva Targan zaklao jegulju, al se vriska digla širom jelasa, koliki je. Iz jalšovine poizskakale dračice: na petama im ostruge, a svaka im se vlas na vršiki podigla tvrda kao glogov trn. Nahrupile vrišteći dračice, uhvatile Targana za obje ruke te s njime u trku kroz grmlje i kroz trnje. Vriska ih stoji, da sve lišće uokolo trepti; jedna cikće, stotinu ih odci-

kuje! — Jelas se širom šira uzbunio, te kud dračice sa svojim plienom lete, tud se i droplje uzdižu, i kornjače u vodu bućkaju, i voda pod ledinom pišti. — Targan, ni živ ni mrtav, samo što o svakom trnu jednu misao prebacuje: — Jao meni one jegulje!

Zasitile se dračice, zamorile pete i ostruge — te kad stale, još više se uzjogunile. Posadile one Targana na vrbov panj u pola jelasa pa od njega ruglo čine.

— Ovdje ćeš, golube moj, prosjediti, dok ne pojedeš onoliko jegulja, koliko nas ima.

Tako se zarekle dračice, te tako i bilo. Pa da je komu bilo vidjeti, gdje Targan razčupan, razdjeven, a sputan vrbovim šibama, sjedi nasred bare, i gdje ga dračica jeguljom pita, nikad se ne bi dosjetio, da je to onaj isti Targan, koji s pet bivoljih koža bijaše presudio Leri i njenom sirotčetu, da nisu imale rad čega da se rode na ovu zemlju.

A žena Targanova s Halkom iz dana u dan čeka i ne zna, što ovo biti može. Ribu osušili, da ne možeš bolje, a medovinu i po deset puta promiešali, te ona baš sada najslađa za piće. Al Targana nema.

Snuždilo se ono dvoje, te jednog dana stali moliti po naselju ljude, da odu u jelas, pa da vide za Targana. Al ono bila sve plašljiva čeljad u naselju, te nitko pravo ne smije da ide. U neke nekavice ipak trećega dana namolila žena, te se ljudi nakanili da idu. Počeli se spremati rano u praskozorje, a kad krenuli, već sunce na po neba stoji. Uzeli teške palice

u bodove izdjelane, ponieli baklje osmoljene, a povezli još i taljige s hranom govoreći: — Ako odviše okasnimo, neka nismo gladni.

Tako pošli i jelasom odmakli; samo im taljige čuješ. Kud taljige mogu, tud i oni idu — a bez zaire ni koraka, jer tko zna, kada koji od njih ogladnjeti može! Prošli tako nešto jelasa, obašli nekolike barice, založili dva, tri puta, a kad sumrak pao, poplašile ih do kostiju neke dvie sovure, te oni trkom natrag spram naselja. U večer istoga dana eto njih s taljigama pred zemunicu, gdje ih čeka žena Targanova sa sinom.

— Ne možeš kroz one močvare, nego da pogineš. Ili da te zvier odnese, — rekoše ženi, — a Targana nigdje nema.

Kad ovo ču mali Halko, diete se plaho razljutilo!

— Nije ovo samo tako, da vi govorite: — Targana nigdje nema! — nego je Targan otac moj, i ja njega naći moram.

Od velike ljutosti udari diete nogom u one taljige njihove, te se od truleži odmah u prašinu razteple.

Zgranuše se ljudi, odkuda se ovakvo diete našlo u njihovu naselju? Te odoše kući, da pričaju ženama svojim.

A Halko uđe odmah u svoju zemunicu, premetne dva struka likovine oko proštaca, koji u po zemunice krov drže i osnuje prvu uzicu, da si oplete dobre opanke.

— Noćas opanci gotovi, a sutra odoh ja, majko, da potražim otca.

— Kako ćeš, sinko? — teško se zabrinu majka, te joj odmah navrieše pred oči žive prikaze: što sve može biti sinu, ako ovako neuk i goloruk pođe, a ne zna ni sam kuda.

— Teško ću, kad nisam naučio van ribu žariti i medovinu miešati. Al idem u sviet. Ima valjda gdje-god i boljeg svieta i mudrijeg naroda, pa će me poučiti.

Oprosti se, ele, ujutro Halko od matere i pođe putem iz naselja. Mati šuteći gledala za sinom, kako joj odlazi — a onda, spustivši glavu, uđe u svoju zemunicu i odmah zastre vrata ponjavcem, neka nitko ne vidi, kako ostade sama i nevoljna. No svejedno se svatko dosjetio jadu njenom, i zato od toga dana nitko ne izlazio dalje nego na pet koraka od svoje zemunice, da mu ne bude kao Targanu.

A Halko idući putem bijaše izašao iz naselja. Pred njim puče jelas, velik kao sinje more, a iza jelasa bieli sviet, još veći od jelasa.

— Obaći ću jelas i poći u sviet, — reče sebi Halko.

Bodro išao, oko jelasa obišao, svieta se dohvatio i sve još išao — ne pazeći, odkud vrijeme ide nit kuda uvire. I tako jednog dana, kad Halko glavu podigao, ugleda on, gdje se nad nekom planinom zlatne brodice širom svieta razilaze.

— Tamo ima netko te me pouči! — obraduje se on i pođe putem u planinu te ravno put čistaca, odkud je vidio, da se brodice dižu. Stupi Halko na čisti-

nu, a tamo Jasenka na ledini sjedi. U krilu joj utvica zlatoperka.

— Ti si to! — zadiivi se Halko.

— Došao si! — skoči na noge Jasenka, a utvica joj pade iz krila i razbaruši svoja zlatna perca.

Izpriča Halko Jasenki svoju nevolju, a Jasenka, što će, nego upita utvicu, koja bijaše od njih troje najumnija.

— Možemo li, utvice, doznati, gdje je otac Halkov?

— Kome je do čega, onaj može sve doznati, — odvrati utvica.

— Hajde pomози, družice miljenice, — umoli Jasenka i uzto pogleda utvicu, te primieti, da je utvica razbarušena i nekud drugačija. — Gle, pa ona i nije zlatna, kad se razbaruši. I ne pozna se, da je ono perje zlatno, — pomisli Jasenka, te pravo i ne osjeti, da je tako ružno pomislila o svojoj utvici. Ali utvica ne reče ništa, nego usliša molbu Jasenkinu. Udari ona kljunom o ledinu, i učini se odmah poveća jamica, u koju sa svih strana iz zemlje stane uvirati voda; voda tako bistra, kao da se alem truni. Kad se jama napunila, reče utvica Halku:

— Uzmi svoju palicu i promiešaj vodicu pa zaželi, štogod te veseli.

Učini Halko tako i zaželi, da bi vidio, gdje mu je sada otac.

Stoji ono troje — utvica, Halko i Jasenka — oko jamice, te izpružili glave i vratove, da bolje vide. A kad se voda smirila, ukaza se nasred vode, kao u

ogledalu, čudo-ruglo nevideno! Ukaza se jelaš, sred jelaša močvara, sred močvare vrbov panj, a na panju Targan: oko Targana dračice. Sve im ostruge na petama poigravaju, koliko se smiju, gdje jedna od njih Targana živom jeguljom pita.

— O, stid te bilo, čupavice nijedna! — ljutito planu Jasenka na utvicu. — Zar ovakve sramote pred Halka iznosiš? Ošinu nemilim pogledom utvicu te onda odrieši, što brže mogaše, svoj zapreg i prebaci ga preko jamice.

A Halku zaista stid udario u obraze. Okrene se diete, htjede dohvatiti svoj štap te reče ne podignuvši očiju:

— Idem da ga izbavim!

Al ga Jasenka uhvati za ruku:

— Ne možeš, Halko! Zar ne vidiš, kolike su hu-dobe oko njega? Poginut ćeš, Halko.

— Neka ću! Moram učiniti, što je pravo! — odvрати Halko.

No Jasenka držaše Halka čvrstom ručicom te u tili čas smislila, što im je činiti. Sjetila se ona u svojoj stisci i opet Sitivrata, na koga bijaše posve zaboravila, ma da u njegovoj planini ovako lagodno življaše.

— Potražit ćemo Sitivrata, — reče Jasenka. — Ovdje mora biti put do njega, kad je sva planina njegova.

I pogleda krišom na utvicu.

— To, što je ona razbarušena — to nije gotovo ništa. — A bila, kakva bila, — reče u sebi Jasenka, — ona jedina znade put do Sitivrata.

Pa pođe do utvice, pogladi je nekud postideno te reče:

— Ne zamjeri, utvice drugarice, nego nam pokaži put do Sitivrata. Vidiš, u kolikoj smo stisci!

Utvica i ne spomenu, što je bilo među njima, samo strese i uredi krilca te reče:

— Stavi me pod ruku, pa hajdemo, kud ti budem govorila.

Podoše jedno malo po čistacu, al im se već ukazao kroz šumu utrenik: čist, biel, gladak, tolikim stopama ugažen, kao da vas sviet, što ga na zemlji ima, ovuda prolazi.

— Gle, krasnog li utrenika! A nikad ga dosad vidjela nisam! — kliknu Jasenka.

— Nisi za njeg ni pitala, — odvrati utvica. Te njih troje podoše bielimi i jasnim utrenikom u duboku dubravu.

A Lera čekala Jasenku od jutra do podneva. Kad bilo podne, pođe da je traži. Išla njenom stazicom i došla do čistaca. Tamo na čistacu jamica, a preko jamice razastrt zapreg Jasenkin.

— O, jadne mene! odnielo ju zviere, — u prvi čas će Lera. Al onda opazi izdjelanu palicu Halkovu, koja ležaše uz jamicu. Zamisli se Lera nad ovim i pođe da vidi dalje po čistacu. Nađe stope sitne i mekane.

— Ovo su Jasenkine, — spozna mati. A uz njih vidi stope veće i sigurnije. — Ovo ne znam. čije su, al uporedo idu i koračaju jedne uz druge.

Sljedila Lera za stopama, i one je dovele do biela i čista utrenika. Tuj stane Lera. Časkom motrila, gdje se spokojno toče utrenikom sitne stope njene Jasenke uz nečije čvršće stope — sve dalje i dalje u dubravu.

A onda se kroz suze nasmiešila mati.

— Nije sama! — Ne trebam joj!

I podigla ruke te srcem i suzom blagoslovila utrenik, kud ono dvoje bijahu pošli.

A onda okrenula putem natrag, uzela zaprežić Jasenkin i pošla s njime pod jednu visoku stienу, koja ne bijaše odviše studena, jer je spram sunca stajala. Tuj legne Lera tik uz stienу, podvije pod glavu zaprežić svoga djeteta, pritisne se leđima uz topao kamen, da joj nije toliko hladno — i izdahnu bez velike žalosti i bez velikog kidanja.

Još joj se u posljednji čas pričini, da čuje žamor naselja i zujanje komaraca, te joj budne nekud mило i toplo od toga. Spozna ona u tome, da se svačiji život odvija upravo ondje i upravo onako, kako to zahtievaju svi drugi životi širom zemlje. Pa se još osmjehnu Lera, jer se sjeti onog ludog pitanja, što ga bijaše izmislio Targan, dok je ležao na pet bivoljih koža.

Osmjehnu se Lera — i više je nije bilo.

III.

A Halko i Jasenka koračaju utrenikom. Koračaju, kao što svaki korača, dok je utrenik gladak: razgovaraju o svom poslu, a i ne pitaju, tko je ovaj put tako učinio i tko mu je rubove zagladio. Nego doskora spaze djeca, kako uporedo i uz njih nešto šušti, nešto šumi i žubori, kao da potok ili rieka teče. Kad oni bolje pogledali, a ono nije ni rieka, niti je potok, nego uporedo s njima i uporedo s utrenikom ide povorka mravi. Široka povorka — a dugačka, i ne znaš koliko, jer joj ni napried ni natrag kraja ugledati ne možeš. A kako napried kreću, tako se od njih bezbrojnih digao šum i šuštanje po dubravi.

Ničemu se više ne čude Halko i Jasenka. Mravi uz njih, oni uz mrave: idu njih dvoje, idu, tko će znati. kako dugo, a onda stigoše do jednog mjesta, gdje je sa svake strane utrenika stajalo po jedno stablo — stablo toliko silno, da mu nisi mogao vrške ugledati niti krošnje pogledom obuhvatiti. A to bijahu Halko i Jasenka, sitni i maleni, uz povorku mravi, još sitnijih i manjih, stigli do vrata, što su ih stvarala ova dva stabla. A zapravo to i ne bijahu vrata, nego liepo otvoren širok prolaz, u kojega si utrenikom morao stići. Al ma da prolaz otvoren stajaše, to Halko i Jasenka, dok su bili s ovu stranu stabala, ništa nisu vidjeli, što bi tamo dalje biti moglo. Al čim stigoše među ona dva stabla, te pokročiše dalje, kao da im se oči otvoriše. Ugledali čudo i zastali — onako sami, onako uplašeni. A povorka mravi, ni časka ne sustavši,

sve ide, ide — i šuška i šuška od tolikih nožica. I nije ovo početak povorke, nego se već tamo, u silnom prostoru povorka savila kao vrpca oko prijestolja Sitivrata.

Sjedi Sitivrat, velik, silan, dobar i tužaa. U ruci mu dugačka palica od bjelokosti, a uz prijestolje četiri malene hrpe: hrpa žita, hrpa konoplje, hrpa prosa i hrpa lana. Desna noga Sitivrata počiva na stepenici prijestolja, a lijeva se spustila niže do na tla. I tuj mu k lievoj nozi prilazi povorka mravi i odatle se ovija kao vrpca sasvim uz podnožje i pod podnožje prijestolja, tako da cielo podnožje i sav prijestol na ramenima povorke počiva — i uvijek se povorka pomiče, i uvijek prijestolje na novim ramenima počiva. A onda opet, obašavši prijestolje prilazi povorka mravi k nozi Sitivratovoj, i prihvativši svaki po zrnce s onih hrpica ulaze pod zemlju, i nestaje ih — nestaje ih svijju, koji su dosad bili. A hrpice nikad manje ne bivaju, ma koliko hiljada zrnaca od njih odbrali.

— Utvice, moja utvice, što oni to rade? — dahne Jasenka, da joj bude lašnje.

— Eto, drže na svojim ramenima prijestolje Sitivrata i dovik se izmjenjuju, — reče utvica.

— A kako to može biti? — zatrepti šaptom Jasenka.

— A ovo? — reče utvica i svinu glavicom prama drugoj strani. — Kako ovo može biti?

Te sad tek zapaze Halko i Jasenka, da se pred prijestoljem Sitivrata pružilo jezero, bistro kao oko i modro kao more pod ljetnim sunašcem.

A iz jezera sve uokrug diže se svod od suha zlata, tako da je i jezero i prijestolje Sitivratovo zlatnim svodom nadkriljeno — i sasvim se svod uz jezero priljubio. A za sve ovo još bi kojekako, no kad Halko i Jasenka bolje pogledali na jezero, a ono iz dna jezera, kano iz dna čistog ogledala, sve izlaze te izlaze slike: sav život sviju ljudi, sve, što tko radi, sve, kud tko ide, i sve, što s kime biva. I ljubav dobrih i mržnja zlih ljudi, i sreća i nesreća ovih i onih, sve se to u stotinu i u hiljadu slika izdiže — izdiže — iz dna jezera. I kako se slike dižu, tako sve jasnije bivaju, a kad izadu sasvim na površinu, tad časkom posve jasne leže, i sve vidiš, što u njima ima, i svu golemu površinu jezera su pokrile. Časak tako — al već bivaju slike hljeđe i hljeđe. Voda hlapi s površine jezera, a s njom slike ginu, gasnu i ugasnu posvema — al sa dna jezera za njima već se druge slike natiskuju; u slojevima se natiskuju prema površini. A one, što su čas prije bile na površini, već izhlapile u čistu prozirnu maglicu, maglica se digla pod svod zlatni i hvata se na svodu u kaplje bistre rose. Tek časkom blistaju kapi rose razasute širom svoda — a onda se stanu polako, polagano sklizati niz strane svoda, dok se ne vrate opet u jezero.

Svod se uokrug priljubio uz rub jezera, kako nikad do vieka ni jedna kapljica u toj igri ne bi bila izgubljena.

I opet se na svodu već nove kapi uhvatile, a na površini nove slike leže, dok se sa dna nove slike stva-

raju, i što još čas prije kaplja rose bijaše na svodu zlatnome, to je sad već kao dragulj kapnulo na dno jezera, i već se iz ovoga nova slika opet dizati stala k površini.

Zatravljeni stoje Halko i Jasenka — a tko bi bezposlen ovamo došao, taj bi tako zatravljen, okamenjen i ostao, te niti bi nogom niti rukom od čuda pokrenuti mogao. Al jači je posao od svakoga čuda, te u neki tren uhvati Halko Jasenku za ruku:

— Hajdemo, Jasenko, da umolimo Sitivrata.

Oborene glave pristupila djeca, a ne znaš, koji kojega vodi, toliko im noge drhću.

Kad stali pred njega, pogleda Sitivrat djecu i progovori milo:

— Po što dodoste, djeco? — A djeci od njegova glasa budne toplo na srdašcu, i rumen obli obraze, te još više sagnuše glave.

— Po što dodoste? — opet će Sitivrat i pruživši ruku podigne Jasenki glavicu, tako te mu se ona ravno u oči zagledala.

— O! — kliknu Jasenka i dignu obje ručice spram Sitivrata, jer u njegovim očima sve je ugledala, što je tamo u jezeru bivalo. Ne znaš, da li u oku Sitivrata nastaje te u jezero pada, il pak u jezeru nastaje, a u oku se odrazuje.

— Da nam Halkova otca spaseš, — lane Jasenka, a Halko podigne glavu i čeka, što će mu se reći.

Sitivratovo se lice učini još blažim i još tužnijim. Pokaza palicom na jezero i reče:

— Ovo sam započeo, ovo se ovršiti mora.

I dok je on ovako govorio, ovlada djecom tuga neka, i nisu drugo znali, nego padoše glavicama u krilo Sitivratu, a on ih blago pokri svojim rukama.

A tko bi sad znao, pred onim jezerom i pod zlatnim onim svodom, koliko je vremena prošlo, dok opet Sitivrat progovori:

— Ne plačite, djeco! Gledajte, dobro je! — i upre palicom spram onog mjesta na jezeru, gdje se prije Targan sputan vidio.

I tu sad ugledaju Halko i Jasenka, gdje Targan trkom juri preko jelasa. Izmakao dračicama, dok se one eto nenadano sjatile i vragoljaju oko neke vidre, što se loveći ribu zabušila glavom u mulj te sad kmeči i repom močvaru pljeska. A Targan trči trkom — vidi se, jedva sapu hvata. Al evo ga već do kopriva, pa do puteljka, pa do prvih zemunica. — Odlane Halku. Eno majka mu stoji pred zemunicom i razširila radostno ruke: čeka Targana, bio, kakav bio!

— Eno, dobro im je, i nitko da ih ne miče odanle! — reče Sitivrat.

Začas sve umuknu . . . A onda se začu glas Sitivratov, blag i tužan ko ikada:

— A sad podite opet, djeco!

— Kuda? — uplašeno i smućeno pogledaše djeca jedno drugo. I sjeti se Jasenka, kad oči opet diže k Sitivratu, kako majka i ona bijahu pošle da nađu

Sitivrata i da ga upitaju, rad šta se njih dvie rodile. Drhćući pomisli Jasenka, kako da ovo upita.

Ali već Sitivrat dobrostivo i tihano odmahnu:

— Podite, djeco! Ako vas dvoje učinite naselje na proplanku, daleko od močvara — dosta je i majčinu i tvom životu.

Odmah Halko i Jasenka osjetiše: poći im je. Kao saneni pokročili spram onih dvaju golemih stabala, kuda unišli bijahu.

Pošli spram izlaza, a Jasenka noseći utvicu zastane drhćući i šapne:

— Klonut će mi ruke, Halko! Da mi je, u što ću metnuti utvicu!

I gle! Uz Jasenku stajala odjedared Lera i reče Jasenki:

— Evo diete! — te joj pruži prost sudić sačinjen od žute slame, a pleten brižno, kao da je slama biserom umitana.

Začudio bi se tkogod, odkud mati čak ovdje, i odkud joj sudić? Al Jasenka se ništa ne začudi. Bijae navikla, da se majka svuda nađe, gdje Jasenki uztreba, i da joj sve pruži, što Jasenka zaželi, pa bio to haš i sudić od proste slame, a pod zlatnim svodom Sitivratovim. Obradovala se dakle Jasenka i materi i sudiću, ali joj ništa čudno nije, jedino se začudi, što u Lere više nema crnog rubca na glavi, i što joj je lice radostnije, a kosa nekud sjajnija.

Uhvati dakle Jasenka pleten sudić na ruku i htjede u njega smjestiti utvicu, kako će je lakše nositi.

Ali se u taj čas otme utvica, zaleprša i poleti ravno između onih dvaju stabala pa na utrenik.

Uplaši se Jasenka, gdje će ostati bez utvice, da ih vodi — te potrča za utvicom, a za Jasenkom potrča i Halko. Protrčaše djeca između onih dvaju stabala, izletješe na utrenik i dognuše tamo utvicu, što se bijaše spustila na rub utrenika. Sva radostna prihvati Jasenka utvicu i smjesti je u sudić. Ali kad se djeca okrenula, da vide spram onih stabala — ništa se više tamo nije vidjelo, kao da onkraj onih vrata baš ničega nema.

— Hajdemo, Halko, — šapnu Jasenka.

— A mati? — upita Halko.

— Doći će mati, — sigurala Jasenka — i oni pođuše držeći se za ručice.

Ali Lera ne dođe.

Pred onim jezerom ostadoše Sitivrat i mati sami. Sitivrat da do konca vieka nadgleda čitavo jezero i sav život svega svijeta, što se tamo odvija, a mati da nadgleda ono jedno mjestance na jezeru, gdje se odvija život njenog djeteta.

IV.

A tko da kazuje, što je poslije od djece bilo?

Ostadoše negdje na proplanku. Na liepom, čistom. Učiniše čistu kolibicu, a utvica, prava šarena utva,

bez ijednog zlatnog pera, izvela im pačice. Živjeli oni, i uvijek se na njima poznalo, da su u Sitivrata bili. — I umniji i jači i bolji se učinili. — Te što se boljeg naroda u zemunicama našlo, to nekako napitalo za Halka i za Jasenku te se premjestilo k njima, da bude novo naselje, gdje nema močvare, i gdje nema komaraca.

STANJE I POSLOVANJE

U ovom mjestu, na koje su se premjestili, bilo je dosta zemlje, koja je bila vrlo plodna. Oni su se počeli baviti poljodjelstvom i stočarstvom. Bilo je dosta vode, koja je tekla kroz mjesto, pa su se mogli baviti i ribarstvom. Tako su se ljudi počeli razvijati i postajati bogatiji. Bilo je dosta zemlje, koja je bila vrlo plodna. Oni su se počeli baviti poljodjelstvom i stočarstvom. Bilo je dosta vode, koja je tekla kroz mjesto, pa su se mogli baviti i ribarstvom. Tako su se ljudi počeli razvijati i postajati bogatiji.

U ovom mjestu, na koje su se premjestili, bilo je dosta zemlje, koja je bila vrlo plodna. Oni su se počeli baviti poljodjelstvom i stočarstvom. Bilo je dosta vode, koja je tekla kroz mjesto, pa su se mogli baviti i ribarstvom. Tako su se ljudi počeli razvijati i postajati bogatiji. Bilo je dosta zemlje, koja je bila vrlo plodna. Oni su se počeli baviti poljodjelstvom i stočarstvom. Bilo je dosta vode, koja je tekla kroz mjesto, pa su se mogli baviti i ribarstvom. Tako su se ljudi počeli razvijati i postajati bogatiji.

DJEVOJČICA I NEMAN

Bila jedna mala, ma posve mala djevojčica. Došlo po volji Božjoj tako nekako, te ona ostala sama na svijetu. Na svu sreću živjela je ona još od poroda svoga u prekrasnoj, velikoj bašči pa tu i ostala nakon smrti roditelja. A u vrtu bilo roda i ploda svakakva, da prehraniš i stotinu takvih curičica, pa je tako ona živjela bez brige i radostno, ma da bijaše sama na svijetu.

A zapravo i ne bila baš sama, jer je imala dva kuma: kuma krštenoga i kuma po starini.

Kumovi dolazili često, da prigledaju svoje kumče. Donosili joj kolača medenjaka, a ona ljubila kumove u ruku. Najveća je radost bila djevojčici, kad bi kumovi dolazili. Samo na jedno žalila se curičica — ali nikome o tom ne kazivala. Žao joj bilo, što je tako mala, malena, pa kumovi ne će pravo ni da razgovaraju s njome. Zaista: kumovi bi samo malo pomilovali djevojčicu, pružili joj medenjake, a onda bi polazili baščom, da joj se nadive, da se snebivaju:

što li će tolika silna plodina maloj djevojčici, i da potraže od zabave po polju jaja od jarebica, da naberu za se bisage grožđa i plodova. A curica pomagala kumovima puniti bisage, al ostala željna razgovora s kumovima: uvijek bi željela, e bi Bog dao, te bi se čudo desilo, pa bi ona iznenada porasla.

Jednog dana sjedjela djevojčica na mjestu, gdje je najvoljela boraviti. Dolje, na krajnjem kutiću, spuštala se bašča do mora. Tu je bio velik, strm kamen — nad kamenom maslina, a podno kamena pa sve do mora pružio se piesak kao baršun pozlaćen. Baš ovdje, na ovome piesku, najvoljela je djevojčica boraviti, jer nerazumna glava u djeteta, pa baš ona, najmanji stvorak na svijetu, najvoli da se sa silnim morem igra. Igrala se ona tako i toga dana, a divno more, čisto kao ono nebo golubinja nad njime, zapljuskivalo joj nožice. Igrala se dugo ... dugo.

Odjedared, kao da to nije više isto ono more. Zamutilo se, uzkipjelo kao iz kotla, a pocrnjelo kao oblak tučeni. Hu! hu! hu! — izplivala gadna grdosija, je li golemi pas, ili je morsko tele — što je, da je, ali je golemo, neviđeno, ružno — a djevojčica sama samcata.

Nakaza izplivala iznenada, puhala, duvala, napela se, uzpela se na strmu stienу i legla tamo pod maslinu. Pa kako legla, tako više ni makac odanle.

Uplašila se djevojčica, sva se odrvenila — ali se brzo dosjeti svojih kumova i poleti uzbrdo pred njih. Ona do vrata vrta, a kumovi baš na vrata. — Kume,

mili kume! — viknu ona kumu nastrižnome, — spasi me, spasi! Eno strašna rugoba izplivala iz mora! — I poljubi curica kuma u ruku.

Ali kum, odrastao čovjek, ne može se toliko uzbu-
niti kao ona, malena i nerazumna. Čuje on i ne čuje,
vjeruje i ne vjeruje, što diete govori, nego samo po-
trepta djevojčicu po ramenu i reče: — Ajde, ajde,
ne viči toliko, — i pošeta najprije po polju, gdje bi-
jaše jučer našao gnjezdo jarebičje.

Ali curičici srdce puno strave i puno brige, zato
ona poleti sada pred krštenoga kuma svoga: — Ku-
me, dobri kume, gledaj, tamo dolje izplivala grdosija
iz mora! Otjeraj je, kume, otjeraj je sa stiene!

Kršteni kum, ko kršteni kum, zabrinu se za kumče
svoje, uzplahiri se i poleti niz brdo dižući desnu
ruku i vičući iz petnih žila:

— Gdje je neman? Tko dira kumče moje?

Djevojčica sva blažena, gdje ima kuma, kakvoga
nitko nema, poleti za njim da vidi, kako će kum
proburaziti neman.

A neman leži na suncu navrh kamena: tielo glo-
mazno, naduveno, otegnuta slabašna uda, malena,
nekud naherena glavica, što je prepriečila velika
usta — a na glavi greben, obrastao razčerupanim
perjem, koje titra na vjetru.

— Strašna je, strašna! — misli trčeći djevojčica.
— Mora da je golemi morski kokot — i sve joj srdce
titra od radosti, kako li će kum smaknuti tu rugobu.

Ali kum, što bliže kamenu, to sporije trči, to tiše više. A kad stigoše pod kamen, stade kum časak, odahne, promisli malo, a onda — jest, zaista — samo razmaha rukama i viknu piskutljivo:

— Iš! iš! — onako nekako, kao da kokoši tjera. Ne okrenu neman ni glave niti se makne s kamena, nego se još ljepše namjesti na onom toplom suncu.

— Povaljaj je u more, kume! Udari je kamenom! Odsieci joj glavu! — povika sada djevojčica.

Ali kum reče (i učini se curičici, kao da se on iznenada nekako snuždio):

— Ne mogu je, kumče moje, posjeći. Ako li sam pravo vidio, ona je od mojega roda.

Na ovo se djevojčica prenerazi i reče:

— Po čemu bi ti, kume moj, tako liep i plemenit. mogao upoznati, da ti je u rodu neman, koja se nadula kao golem mieh, a naherila glavicu i razčerpala perje nad grebenom?

Ali se sada još više zaprepastila djevojčica, jer na ove njene rieči planu kum iznenada kao vatra živa i povika:

— Šuti, ne ogovaraj, brbljavice!

Pa kad curičica pogleda kuma ovako ljutita, opazi zaista na njemu nešto, što dosada ne bijaše nikad opazila: podiglo se i kumu na glavi nešto kao greben.

— Avaj meni, ako li mi je kum zaista od roda ove nemani, — prestravi se u srcu svome djevojčica. Ali kako bijaše vrlo hrabra, ne reče ona ništa, te kad

je kum uhvati za ručicu, pođe ona s njim. A on je povede gore uz bašču. I već joj opet govoraše umiljato, a na glavi mu se od grebena ništa više ne vidjelo.

— Ne boj se, — reče on, — dogovorit ćemo se kum tvoj nastrižni i ja, što ćemo od nemani učiniti.

Ali djevojčicu, odkako bijaše uočila greben na kumovoj glavi, morale dvie brige. Onamo se boji nemani, a ovamo ne zna. što je ovo u kuma.

Sjedoše kumovi u hlad pod hrast, da se dogovaraju, a djevojčici rekoše, da prička.

Ona sjela malo podalje u travu. Gleda ona dolje spram mora i vidi: neman biva sve veća, naduva se, i raste joj nešto kao grba na leđima.

Zabrinu se djevojčica još teže te se u svojoj teškoj brizi sjeti opet svoje davne želje i pomoli se Bogu:

— Mili Bože, daj mi to bar, da iznenada narastem velika i odrasla pa da mogu s kumovima sjediti i da čujem, što ćemo učiniti od ove strahote!

Ali gdje će Bog da odjedne usliša molitvu ovakve male djevojčice. Nego kako joj dao kumove, tako i dalje pušta, da se oni za nju malenu brinu. Ele, curi-čica osta malena i mora čekati, što će kumovi odlučiti sami.

No kumovima (teško si ga sirotčetu po kumovima!) i jest i nije do nemani. Dugo oni razgovarali pod hrastom, ali im u neke dodijalo sunce, pa se premjestiše u dublji hlad pod krošnjatu jabuku.

Dok oni pod jabukom, narasla neman još veća, i podigla joj se druga grba na leđima.

Još se jednom kumovi premjestili u još bolji hlad pod staru mušmulu, što je ovjesila grane do zemlje, te odanle ne vidiš ni sunca ni mjeseca.

Dok oni pod mušmulom, a neman se već strahotno nadula, i treća joj grba na leđima izrasla.

Sad ne podnese djevojčica više čekanja, skoči ona i utrča pod mušmulu te poviče:

— Kumovi moji, žurite se! Strašna je, strašna! Ali kad ona pod mušmulu, a ono oba kuma tvrdo zaspala. Umorili se od teškog razgovora, te ih vrućak obmanuo. A koliko se više uprepastila djevojčica, kad dobro pogleda i zapazi, kako se u snu na kumovoj glavi — pravi, živi greben svaki čas diže, pa se opet spušta, pa se širi, pa se sklapa, pa se crveni — ma pravi pravcati greben.

— Vidim bolna, istina je živa: greben u kuma, greben u nemani! Odnet će me kum moj dolje k moru, da me neman proždre.

U to se prosnuše kumovi, te upita kum kuma:

— Ele, kume, što smo ugovorili glede nemani?

— Hajde da izađemo, da je vidimo, kume!

Uzeše djevojčicu za ruku i iziđoše izpod mušmule. Kad im se oči malo suncu privikle, pogledaju oni niz dol k moru, pa kad ugledaše, kolika li grdosija tamo leži, rekoše jedan drugome:

— Kume, mi ništa ne možemo protiv nje.

— I ne možemo, — potvrdi drugi.
— Ali za dušu nam je da se brinemo za kumče.
— Za dušu je, kume, i mi ćemo svakim danom dolaziti da prigledamo kumče. Nek ne kaže sviet: odnemarili smo sirotče.
— Hoćemo, kume, dolaziti ćemo da prigledamo.
— A može neman i sama od sebe da uquine, — sjeti se kum nastrižni.
— Može, — prihvati radostno kršteni kum.
— A može se i ino koje čudo desiti!
— Može, može, — pun radosti potvrdi kum kumu.
Te puni veselja jedan drugome ruku pružiše, izrukovalaše se, desnice stresosaše, a djevojčicu podigoše u naručaj najprije jedan pa onda drugi, te rekoše:
— Ne boj se, mala naša, ne će tebe kumovi zapustiti. Eto nas sutra opet!
Tako rekoše; popraviše bisage na ramenu te odoše prema vratima bašče i iziđoše na vrata.

II.

Kad kumovi izišli, djevojčica kano mala vučica skoči do vrata, zatisnu ih dobro, zaključa, zakračuna velikim zasunom i ključem, poleti i baci ključ u najdublji bunar.

Onda se obazre širom i vidi: sad je sama, zaista sama s neman. Zamisli se djevojčica, a onda se prene.

Klekne u travu, digne oči i ruke k nebu i pomoli se Bogu ovako:

— Dragi Bože, evo sam sama samcata. Nada mnom je Tvoje nebo, veliko i divno, a oko mene bašča moja i more moje, što si ih meni udielio! Strahovita je neman unišla k meni. Pomoći mi nitko ne može, jer ključa od vrata nema. Veliki i dobri Bože, učini čudo, da odrastem iznenada, da moje male ručice budnu snažne, i sila moja velika, da nadvladam neman!

Sklopljenih ruku čekala je djevojčica, da se čudo dogodi, da osjeti, kolika je velika narasla, i da oćuti snagu neobičnu u ručicama. — Ali ručice njene, sklopljene na molitvu, ostajale su malene i nejake, kakve su i bile, a ona čitava, klečeći na travi, ostala je sitna i maljušna kao i prije, mislio bi netko, e ono i nije djevojčica, nego mala ptičica, što je pala s grane.

Kad je vidjela curica, da je Bog ni sad ne će uslišati, ustane ona polagano. Pogleda najprije spram mora — a onda strese svoju rusu glavicu, protare sitne dlanove i — eto je! — kano munja jurnu niz brdo prema stieni, gdje se neman sunčala oklopivši dugačkim udovima kamen.

Što će? Kamo će djevojčica? Kamo li će sitna, goloruka? Ali ona više ne pita, srlja niz brdo kao onaj živi potok, ne ustavlja se sve do kamene stiene.

Ali jao! stiena visoka, stiena strma — pa djevojčica ne može ni uzaći na nju ni dohvatiti neman.

I zakipi ljut bies u srcu djevojčice. Njene se male pesti grče, njene se oči kriese kao žeravice. Sve više i više zahvaća srčba malo srdašce, i ona napokon povika iz sve moći:

— Ne dam, grdosijo, da mi otmeš, što mi je milije od svega: ne dam pjeska svoga, ne dam mora svoga, ne dam kamena ni masline svoje!

Pa se onda baci pod stienу i stane onim sitnim ručicama da je odkapa.

O! koliko je ona stiena široka! — Sto sežanja uokrug, a Bog te pita, gdje su joj temelji duboko u zemlji! Ali djevojčica kopa rukama i hoće da je odkopa. I ne mari ona i ne gleda, što je izkopala tek palac dubljine, a na dva duljine grabicu uz stienу. Kopa ona dalje i još jednom strugnula, još jednom odgrnula za prst zemlje, a ono, čudo čudnovato, uzduž grabe otvorile se rupice, sve jedna uz drugu, njih desetак — a iz svake rupice viri glava, rutava i nasmiјana te veselo kima djevojčici:

— Tko ste vi? Što radite ovdje? — zadiви se ona.

— Mi smo kikimori, mala naša! Kikimori! Kikimori! Čekali smo tebe, da nas odkopaš, da nas zovneš, da ti pomognemo.

— A koliko vas ima?

— Ima nas, ima! I broja se ne zna. Ima nas širom bašče, po njivi i po lugu, pod pjeskom i uza stienу. Kopaj samo, kopaj! Zovi, samo zovi!

Djevojčica, puna radosti, nastavi kopanje. I kako se pod prstima svirača odklapaju rupice na dvojnicama,

tako se pod ručicama djevojčice otkrivaju rupice diljem uokrug stiene. Rupica za rupicom, kikimor za kikimorom. Te sve jači, te sve brojniji ozvanja glas njihov:

— Kopaj, samo kopaj — zovi samo, zovi!

Obkopala djevojčica grabicom svu stienу — a stiena stoji sada, kao da joj čislo opasalo temelje: sve rupica do rupice.

— Evo nas! Evo nas! — poizskakaše kikimori, sićušni i tanašni stasom, a strahoviti snagom — kikimori. što zubima kamen grizu, a rukama gvožđe savijaju.

— Evo nas, evo! Što hoćeš, da učinimo?

A u djevojčice bijaše se malo srdašce razigralo.

— Ništa, mili moji, baš ništa — samo mi pomozite, da se uzpnem na ovu stienу, da se ogledam sa nemani.

— Ljestve, ljestve! — povikaše čudnovati stvorčići jedan drugome.

U tili čas raztrča se njih desetak, dvadesetak širom polja, za čas, za dva dovukoše desetak, dvadesetak naramaka slakovine, za čas, za dva hitre ruke opletoše užeta, povezaše od njih ljestve te prebaciše ljestve stieni na okuku.

Čudnovata žurba kikimora obuze i djevojčicu. Uhvati se ona mahom za ljestve, koje su se njihale niza stienу. Njeno je srdce bilo radostno i puno pouzdanja — penjala se hitro, malena i nejaka, do goleme strahote, koja ju je gore čekala.

I došla je gore, uzpela se, poletjela korak, dva. Ali kad izbliza uoči neman, sklopi djevojčica oči, kako je ne bi strahotni pogled smutio — i tako slipeo srnu ravno do golemog trupa.

— Miči se, rugobo, s mog kamena, — viknu djevojčica i udari stisnutom šačicom neman po bezobličnom trupu.

— He! he! — obazre se neman malčko na stranu, da vidi, tko ju ono iznenada pošakljao — pa se onda nasmija tako, te se kosti gotovo slediše u djevojčice.

Dolje, podno stiene začu se praskanje, škr gutanje — i skladan rezki glas kikimora:

— Zovi, samo zovi!

Ohrabri se opet djevojčica — opet zavri srčba u njenu srdcu:

— Miči se, miči! Ne dam kamena svoga, ne dam mora svog! — zavrišti ona, baci se ravno do glave one grdosije i udari je šakom među oči.

— Ehe! he! — izvine se grohotan smieh, strese se golemo tielo, neman iznenada podiže glavu, a razvaljena usta sunuše napried, da progutaju djevojčicu.

U taj čas djevojčica odskoči natrag i povika prama nebu:

— Bože veliki, daj da doraste snaga moja, daj da ruka moja budne jaka od moći Tvoje!

I gle! usliša Bog ovaj put molitvu djevojčice. Pred nemanij nije više stajala sitna i nejaka djevojčica, već silna i snažna krasna djevojka. Njeno je tielo kao ocjel

snažno i gibko, njene obje ruke podignute su i drže težak mač, a silna snaga prelieva se mišicama njezinim, koje strepe, da spuste strašni udarac na neman. Trže se neman, da izbjegne udaru, težak se mač spustio, ali ne pogodi glave njezine, nego pade na desno udo i odsieče ga.

Ču se rik i urlik, zaduva se golema trupina, i podiže se ranjena neman.

Ali u taj čas nasta snažan prasak, škrip, lomljava — zanjha se sva stiena.

— Sviet propada! — pomisli krasota djevojka, i glava joj zakruži.

— Sviet propada! — zakruži glava i nemani.

Još jedan prasak, strašan kao grom s nebesa — a odlomljena stiena kotrljala se u more i nosila za sobom i neman i djevojku. Kao odrezana spužva ostadoše samo temelji stiene u zemlji zievajući na stotinu prokopa i stotinu prohoda, kuda bjehu kikimori kamen progrizli.

Prasak, pljusak — šiknuše mlazovi mora put neba — i nesta u moru i stiene i nemani — — —

Ali na talasu stajala je divna i ponosna krasota djevojka. Težak mač drži spušten u desnoj ruci, a preko lieve prebacila skut plašta svoga. Iznielo ju more, njeno more, modro i predivno, izdignu je talas i nosi je k piesku, koji sjaji o suncu kao pozlaćen baršun.

III.

Izišla djevojka na piesak. Dočekali je kikimori. S polja i s njive, iz gaja, iz šikare, s kraja i s vrha bašče hitjeli oni da pozdrave krasotu djevojku. Sterali joj pod noge sagove od trave pletene, a smiljem umetane — i donosili joj granje iz dubrave, a cvieće s poljane.

Ali gore, gdje je nekoć stiena bila, najviše se uzžurbali sitni hitri kao mravi kikimori. Pocrnio kamen, koliko ih tamo navrlo. Tamo oni krasoti djevojci grad grade. A grad se na očigled diže. Zidove zidu od biela mramora, okna umeću od modrog sedefa, a vrata djelaju od crvenog koralja. Okivaju dveri sitnim biserom i rese ih klincima od zlata.

Sunce o podnevu — a dvori gotovi. Unišla djevojka u dvore, oslonila se na okno i pogledala po moru i po bašči, da oči napase. I gle! Kad pogledala gore na vrh bašče, gdje vrata bijahu, a ono se vrata — čudo nad čudesima — širom otvorila — ne treba im ključa ni ključara.

Razkrilila se vrata u oba krila, te ujaha junak — divan kao sunce na osvitu.

Vije se griva na dobru zelenku, a čelenka titra na boljem junaku. Dolama modra kao oko u djevojke, a zlatne rese kao traci od danice. Vriedi konjic, a vriedi i dolama, vriedi zlato i rese po dolami. Al ne vriedi konjic ni dolama, niti vriedi zlato ni resice, kolko vriede oči u junaka.

Do dvora djevojčina kraljević dojahao te djevojci nudi ruku i kraljevstvo.

Radostna djevojka kraljevića dočekala, u dvore ga uvela te mu ruke oko vrata vije.

— Bog te šalje, junače kraljeviću! Pretežak je mač za ruke djevojačke. Uzmi mač moj, a uzmi i mene. Bog te šalje, vojno gospodare!

Tako rekli, tako učinili.

Vjenčali se te tamo u gradu bili pa tamo i ostali.

Odanle upravljali baščom i kraljevstvom. I što još bilo unapried vieka i svieta, nijedna neman nikad i ne smisli više da ide preko mora tamo na stienu. Jer nad stienom stražu čuva junak kraljević i krasota djevojka, a u tvrdom gradu svome, kojemu su zidovi od biela mramora, okna od modrog sedefa, a dveri od crvenog koralja.

* * *

Daleko tamo kroz debelo more sakata neman traži puta, kojim bijaše i došla. I tu na moru nadoše joj se dva čuna. U čunovima bili kumovi djevojčini.

Doznali kumovi, da se djevojka bije s nemani, pa kako našli vrata zaključana, povezli se oni čunovima, da vide kumče, a poneli i stručak nevena, da okite djevojčicu, pobiedi li u strašnom megdanu.

Ali kad nasred mora sretoše ranjenu neman, brzo do nje doveslaše. Povezuju joj ranu u ramenu i mažu je mašću i travicom. Onda je među čunove uzeše.

uhvatiše je pod ramena te povezoše preko debela mora. Kršteni kum znao i sjetio se, gdje mu rodica niknula, te je odvezoše put njene domaje.

Kako pak ne bi propao stručak od nevena, to, prije negoli vesla okrenuše, dobaciše stručak put tvrdoga grada djevojčina...

Poslije ti kumovi često dohodili do tvrdoga grada. Tuj bi za kićenim stolom sjedjeli, tu bi razgovore vodili i zbor činili s kraljevićem i krasotom djevojkom.

I tako eto Bog izpuni želju male djevojčice: — da mi je iznenada dorasti, pa da kumovima vriedi i sa mnom razgovarati.

SADRŽAJ

BASNE

Pas i vuk	9
Lav i krmača	13
Dvie koze	16
Gavran i lija	19
Majmun i delfin	23
Ezop i žabe	27
Žabe traže kralja	30
Kućica, a odveć golema	36
Derviš, ptičica i soko-dobrotvor	37

BAJKE

Trgovac Nav	45
Priča o sultanu Abdali	58
Priča o Zorku Bistrozorkom i o sreći	71
Zašto se rodila biedna Lera i njezino sirotče	83
Djevojčica i neman	108

